

КИЇВ KYIW

Журнал Літератури і Мистецтва

6

ЛИСТОПАД
ГРУДЕНЬ

1953

NOVEMBER
DECEMBER

К И І В

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ДВОМІСЯЧНИК

Ч. 6.

ЛИСТОПАД-ГРУДЕНЬ, 1953

РІК IV.

Видає В-во „Київ“ (Б. Романенчук).

Редагує Колегія

Обкладинка С. Гординського

З М І С Т

За дальшу долю „Киева“ ● Р. Єндик — Магістратський возний ●
Наша Антологія: Б. І. Антонич — Елегія про перстень молодости, Золотоморе, Ars poetica, Терен співає ● О. Неприцький-Грановський — Срібний грудень ● О. Зуевський — До „Золотих воріт“ ● Д. Чуб. — Іван Рубчак у житті й на сцені ● З. Тарнавський — Говорить Львів ● Г. Лужницький — Княжий город Львів ● Е. М. — З нотатника. ● Р. Савицький — Богдан П'юрко. ● З театральної залі. ● Рецензії й огляди. ● Бібліографія.

Передрук за дозволом редакції.

Конечно подавайте кожночасну зміну своєї адреси і за зміну долучуйте 10 ц. в поштових марках. Подаючи нову адресу, треба подавати і стару.

Адміністрація

K Y I W

No. 6

NOVEMBER-DECEMBER, 1953

VOL. IV.

The Ukrainian Literary and Art Magazine. Published Bi-monthly by

B. Romanenchuk. Editor Bohdan Romanenchuk.

Subscription: \$3.50 a year. Single copy 65 cents.

Entered as second class matter at the Post Office at Philadelphia, Pa.

Річна передплата \$3.50 — Окреме число 65 ц.

Address: KYIW 838 N. 7th St., Philadelphia 23, Pa.

Tel. WA 2-1699

Printed by "AMERICA", 817 N. Franklin Street, Philadelphia 23, Pa.

digitized by ukrbiblioteka.org

За дальшу долю „Києва“

Без ніяких посторонніх допомог, без того, щоб бути органом будьякої установи, групи чи партії, „Київ“ закінчує четвертий рік свого існування, зданий виключно на власні сили, тобто на чисельно скромне коло своїх прихильників. Це коло, правду кажучи, таке невелике в порівнянні з чисельністю нашої еміграції та її культурними й матеріяльними спромогами, що інший журнал давно не видержав би і поповнив ряди тих ефемерид, що гинули на другому-третьому числі. Тимчасом, „Київ“, як на паші американські умовини, утримувався безпрецедентно довгий час і придбав собі коло своїх співробітників і своїх читачів та зайняв своє місце в нашому культурному житті.

„Київ“ виринув як певна життєва konieczність. Українська література й мистецтво мусять розвиватися незалежно від будьяких умовин, а навіть всупереч їм. Вітальність культурних появ не може і не повинна бути зумовлювана тим, чи хтось посторонній схоче чи не схоче дати якісь кошти на розвиток української культури. Беручи це до уваги, наш журнал був зовсім fair із своїми співробітниками: ніякого доходу не приносив і тому співробітники ніякої винагороди за свої писання не отримували. Це дуже звузило коло співробітників, зате залишилися при журналі ті, для яких творити було справді життєвою konieczністю.

При всіх найкращих намаганнях редакції, видавання журналу натрапляло і натрапляє на безперервний ланцюг труднощів. І редакція, і співробітники свідомі того і знають самі найкраще, що бували числа і кращі і гірші, і, згідно з тим, доводилося нераз вислухувати вислови то признання, то догани. З цієї останньої найчастішим замітом було те, що в журналі замало оригінальної мистецької прози, що вона заступлена передруками і що взагалі треба б більшої різноманітності авторів. Редакція, на жаль, сама оповідань чи повістей писати не може, а автори, що їх пишуть, воліють з різних причин у нашому журналі своїх речей не друкувати, хоч і скаржаться постійно на те, що друкуватись їм немає де. Всіх же, що нам нагадують про більшу різноманітність, дуже запрошуємо до співпраці: покажіть свої думки, ідеї, виміняйте їх з іншими авторами, критикуйте творчо! Інакше вся та критика з-за плота нічогоськи не варта. За пів століття майбутній критик чи історик літератури буде мати перед собою чотири річники „Києва“ і на їх основі буде давати оцінку ідей і постатей доби еміграції: неприявних ледве чи буде він розшукувати!

Вступаючи в новий рік видавання, ми робимо це з надією, що дасться й надалі втримати журнал — єдиний літературно-мистецький журнал української еміграції в ЗДА. Проте, це буде можливе тільки тоді, коли видавництво отримає допомогу від свого громадянства в формі нових передплат. Дальша доля журналу зовсім

залежна від того, чи він здобуде потрібну кількість нових передплатників, чи ні. А вони потрібні на те, щоб бодай частинно покрити втрати, яких видавництво зазнало збоку тих несумлінних післяплатників, що одержували журнал, але платити за нього не спішилися, або й зовсім не збиралися.

Внаслідок того стан тепер такий, що 60% передплатників винні нам передплату за 1953 рік, 28% за 1952 і 1953, а 16% за останні три роки. Зокрема значний відсоток передплатників пропав, а разом з ними пропав і їх борг, який виносить пересічно 3—4 дол. на кожного. Якби тільки ці „загублені“ передплатники заплатили свої борги, ми мали б на видання найменше двох чисел.

Ми можемо, разом з нашими співробітниками, виконувати працю зовсім безкоштовно, але не можемо далше доплачувати, коли несумлінні люди винні нам стільки грошей. А надто тепер, коли видавництво стоїть ще й перед проблемою збільшення коштів друку, які роблять видання зовсім нереальною справою.

Та ми рішені видавання продовжувати і в 1954 році, може трохи в зреформованому виді, поширюючи тематику журналу та удоступнюючи його ширшим кругам читачів, але мусимо вимагати чесності й солідності теперішніх і майбутніх передплатників. Маємо невеликий відсоток чесних і солідних передплатників, які завжди пильнували своєчасно виконувати свої зобов'язання, і ми їм вдячні за те, але їх число занадто мале, щоб на них можна було базуватись. Для дальшого існування „Києва“ мусимо збільшити кількість передплатників і просимо наших приятелів і прихильників допомогти нам у тому. Не вимагаємо і не ждемо ніяких добродійств ні ласк, але бажаємо тільки зрозуміння до діла, яке виконуємо — не для себе, очевидно — і звичайної громадської підтримки, бо видавання журналу — це громадське, не приватно-особисте діло.

Редакція

Магістратський возний

Директор однієї нашої поважної установи сидів за столом у своїй канцелярії, ссав вишневу цигарницю і бубнив пальцями по столі. Це не було єдине його зайняття, хоч і належало до найдовших. Установа мала широкі торговельні взаємини не тільки з усією країною, але й з закордоном, тимто й він окрім наказів до своїх опірних невільників, мусів писати кожного дня ще й по кільканадцять листів. Кінчаючи таке писання, розуміється, руками секретарки, директор звичайно глибоко віддихав, розправляв широко рамена, аж вони в костях хрущали, й весело викрикував:

— Ну, сьогодні ми таки добре змахалися, панно Ірино. Якщо когось не наднесе біда, то було б зроблене все на нинішній день.

— А на базу не підете?

— Вчора я нагнав там стільки страху, що вистачить його на цілий тиждень. Я загрозив усім передачею до уряду праці.

— А...

— Панно Ірино, чи й ви хочете зробити з мене якогось гончого пса, що має винюхувати всіх злодіїв? Або я якийсь, до чорта, генеральний директор, або ні!

Але Ірина, сумління установи, не піддавалася. Вона почала представляти вартість і значення ока, що так часто вистачає, щоб воно зупинилося тільки в якомусь місці, і вже все котиться своїм порядком.

— Ні, зникайте до своєї кімнати, а я зосереджуся над поважнішими справами.

Секретарка не виходила, але порядкувала папери на столику при машині. Директор розсівся вигідніше в широкому кріслі і розпочав бубнити пальцями. Це помагало йому думати. В такий час переганялися в його голові цілі табуни мислей про всякі справи і деякі ще зокрема. Звичайно, таке думання було купою ключця, але що зробити, коли хтось мусить сидіти в бюрі?

Директор роздумував сьогодні, як це діється, що всупереч усяким політичним переворотам і громадським струсам існують маленькі, хитренькі й обманні осібнячки, що завжди вміють прекрасно приміститися в першій-ліпшій народній молочарні. Так є в цілому світі. В цьому є навіть якийсь закон. Ще найбільш милі ті типи з низів, які не затрачують при цьому веселости й людської теплоти. І саме на них такий багатий кожночасно наш Львів.

Ці думки перебив якийсь гордовитий голос незнайомого в передпокою, де дрімав на кріслі возний Цимбала.

— Як ся маєш, хлопче! Чи пан директор в канцелярії?

Возний Цимбала визвірився, бож він був міщанин із пупця. Це значить, що у Львові не тільки йому, але й цілому його родові обтинали баби пупці.

— А ти звідки такий розумний?

— Не питай так зухвало, бо покора є мамкою всіх людських благ. Іди краще і зголоси мене. Або зачекай! Я піду сам, бо ще попсуєш цілу справу.

— В такім лопусі покажешся перед паном директором?

— Крий пазурі і стуль писок, бо шурну в клапач. Хто ж те...

нер ходить інакше? Хіба лише явні злодії! Мені вистачить фризур на голові й голі п'яти в черевиках. Безпечніше!

Не слухаючи протестів возного, незнайомий голос почав легенько відхиляти двері і незабаром всунувся до кімнати худорлявий чоловічок середнього росту.

— Кланяюся низенько, пане директоре. Не знаю, чи ще пізнаєте мене?

Директор шукав напружено в пам'яті якогобудь спогаду або образу, але нічого не знаходив. Чоловічок був сіренькою мірною з вулиці, попри яку можна проходити тисячу разів, як попри придорожній камінь, і зовсім його не помічати.

— Ага, то ви забули, як ви ходили до магістрату до пана посадника, і я вам відчиняв двері до секретаріату.

Справді! Пам'ять цього возного була зворушлива і директор легенько кашлянув та забубнив пальцями по столі.

— Кажіть скоро, яку маєте справу, бо в мене обмаль часу.

Магістратський возний поглянув недовірливо на секретарку:

— Панночко, потримайте трохи телефон у тій кімнаті, щоб не дзвонив, бо я маю тут щось важного сказати.

— Оповідали мені в магістраті, що забракло вам возного, і я прийшов просити, чи не прийняли б ви на службу мого сина.

— Ну, а його посада в магістраті? Таж ви там сидите напевно з діда-прадіда. Пан доктор Біляк може загніватися на мене, що я забираю йому державних слуг.

— Ого, пане директоре, не ті часи настали. Стара магістратська гвардія геть чисто розлетілася. От, дивіться, той Джигота, що ходив, як бугай, по магістраті! Якби його шпигнув хтось шилом у карчило, то кров сикнула б на два метри з нього. Отож Джигота пішов перший, ніби відчиняти склеп на Жовківській. Знаю докладно, як йому повезло з тим склепом, але бачу, що він продає огірки на Парижу по п'ятдесят нових за червачок. Коли я переоджжу попри нього, він відвертається від мене, ніби не бачить. Такий гонорний став. А я не продавав би тих огірків і по десять злотих за один, бо маю інший гонор. Він відвертається від мене, а я таки привертаюся до нього, заглядаю уважно в очі і кажу:

— Та ти, Джиготко, стань, краще, біля того панка з картами, витягни свої і говори всім людям, що грають по сотці на чорна-червона: дайте мені, добрі люди по п'ятдесятці, а я покажу вам кожну карту, яку хто забagne: чорну, червону, ба, навіть сорокату. Ви будете мати меншу втрату, а я хоч раз чесно зароблені гроші.

— Так я промовляю до нього солодко й благенько, а він до мене цвиркнув кризь зуби, ніби здув слово з губи:

— Не плутайся тут статечним громадянам-податникам попід ноги, ти магістратське путо!

— То ви любите грати? — запитав директор, перебиваючи розбазіканому чоловічкові.

— Ні, я лише так кажу. Люблю ставити на коні, та й то тільки в дусі. І завжди виходить той кінь, про якого думаю, але якби я заплатив за нього, то напевно програв би. То вже таке щастя в грі і кінська комбінація: ніколи не виходить той кінь, що обставлений. Я бачив уже багато панів, що заїжджали каретами на перегони, але всі верталися тільки з батіжком.

— То чого ж ви пішли з магістрату, як побачили, що з вашим приятелем і його склепом пішло так по-паризьки? — розглядав

далі директор щораз більше зацікавленими очима цього львівського типа.

— Бо я почав авансувати згори вділ. Нові пани взяли мене за фіфака, викинули з бюро і зробили попихайлом. А я так зрісся з бюро, як ті акти з шафою. Ну, не витримаю без нього, бо ж я був у ньому чи не перша особа.

— Як то перша? Таж ви не полагоджували справ!

— Справи йшли понад мою голову, але люди через мої руки: кого хочу — пущу, кого не хочу — не пущу.

— Ага!

— Отже почали мене посилати з листами. І ще з якими листами! Як піду рано до Кривчич, то боюся, щоб не спізнитися до служби на другий день. Так почали мене вчити працювати при новій тачці.

— Ну, це вже ви перебільшуєте. Ви хлоп худорлявий, легенький, тож можете легко бути таким побігайлом.

— Але де там! Я дев'яності п'ять-процентовий інвалід. Лівої руки не маю, чотири кулі в руці, чотири в нозі, а праве око скляне. Лише стільки здоров'я, скільки треба до дихання при якомусь добром панові.

— Може бути, але в магістраті ви мали принаймні добрий Ausweis і вступ до всяких льокалів.

— І-і-і, який там Ausweis! Мене викидали з моїм папірком з кожної коршми, хоч я йшов туди завжди службово — з течкою під пахою. Дивіться, йду я раз до коршми на вінкю, і мене відразу гальтують.

— Haben Sie Ausweis?

— Jawohl, — і показую магістратську бляху при моїй бекеші.

— Гуляй, браце, файно, це не той.

— І я мусів вертатися. Став я під коршмою і думаю собі — пех! Але ні! В коршмі своя в'яра, повно колег, двох-трьох фаєрманів, кілька фіякерників, по парі звичайних посмітюхів. Навіть Джигота шкирить зуби до мене крізь шибу і припиває пінистою гальбою, тільки я стою, як латор, на вулиці, неначе цілому світові на сміх. Думав я, думав і вхожу щераз, бо маю голову не тільки до парування оковитки.

— Haben Sie Ausweis? — питається якесь рило, що кулака просить. Таки наш з Личакова, лише чогось дуже скоро перешрубував собі язик на інші триби.

— Jawohl, — кажу, і пхаю двадцять злотих у жменю.

— Bitte sehr!

— Я вже в середині, і все в порядку і не в порядку, бо сьогодні ніхто не боїться і наших найбільших панів з магістрату, а не то мене.

— Може й краще, що ви не марнуєтеся з такими дипломатичними здібностями в магістраті, хоч постійна пенсія, емеритура і т. д., і т. д.

— Та що ви говорите! За сто двадцять злотих не оплачується мені бігати навіть по сходах. Що іншого перед війною! Я був білетером магістрату при театрі. Тоді діставав я також сто двадцять злотих, але пустив денно п'ятдесят людей і свої гроші мав.

— Чого ж ви нарікаєте на своїх сто двадцять злотих? Де ж ви зможете їх видати? Хата коштує вас, певно, яких двадцять п'ять злотих, або й то ні, бо платимо передвоєнні чинші. Один „цузац“ десять злотих, другий — п'ять, ремонт черевиків — чотири, пункти

на рік — дев'ятдесят шість. Отже скільки грошей залишається вам ще до шпаркаси на безжурну старість? І ви ще нарікаєте?

— Е, а коршма? Як я пішов до неї перед війною, то за десять злотих міг причіпити до себе й п'ять колег. А тепер?

— Тепер треба стати статочним і не розпичуватися, бо це шкодить.

— Дурним шкодить!

— Ви п'яничка-мудрагель!

— Я не п'яничка, я — алкоголік. П'ю пиво, арак, рум, горілку п'ю ту ледащицю, як якийсь казав, бо стільки мого щастя на цьому світі!

— З вас добрий пташок мусить бути, коли аж так любите алкоголь!

— Я собі — чоловік! Не з тих, що б'ють поклони чолом і зубами витягають цвяхи з церковних підлог. Ні! Але пани навчили мене інакше працювати.

Обличчя директора видовжилось.

— ?!

— Як легенько переливати гроші з однієї кишені до другої — власної.

— Так навчили вас працювати? Хто запивається, той узагалі не може працювати. Є інша праця, що ушляхетнює...

— Хлопа, — перебив чоловічок, — а я хоч з дрібної, але все ж таки з шляхти, яку били на коверці, а не просто в штани. Я не хочу праці, я хочу грошей, щоб жити і другим дати жити.

— Як ви можете дати другим жити, коли ви випорожняєте їм кишені?

— Що ви, пане докторе, ніби з неба впали, і не знаєте, як то йде життя? Як я був ключником у криміналі, то мене дуже вподобав собі той найстарший над гайдуками. Я був коло нього вже від першого дня. От раз, даймо на то, виходить він до сіней, видить людей під брамою й питає:

— А чого ті хлопці хочуть?

— Та видітись зі своїми.

— Ага, це ті сільські політикани, що будують цвинтарі перед підписами, але Польщі не хочуть. Скажи їм, що дорога до криміналу провадить через мою хату па Судовій: курка, гуска, масло, яйця — все добре.

— Я побачив відразу, що місце в криміналі добре й інтересіде. Кинувся я між хлопів: того потрутив, тому шепнув, на іншого викричався і порушив йому всю фамілію у гробі. Дві курки — сюди, дві — туди, і все в порядку. Хлоп бачився з хлопом, а я якось жив. Або не бачився. Тоді я виморгував його на бік і казав: мало, додай ще п'ятку-десятку, бо бахур зігніє в криміналі.

— І хлоп давав. Бо хлопська душа зроблена з такого смішного дерева, що як знайдеться коло пана, то завжди мусить щось дати. Інакше буде думати про себе саму якнайгірше і вважатиме свою справу за пропащу, хоч би була вона ясніша, як червона парасоля.

В кімнаті стало тихо. Директор мовчав, а львівський тип заміряно додав:

— Так, так! Теньга голова була в того пана — за гроші все зробив би.

По прикрій мовчанці директор озвався:

— Минулося те продажне панство, що нагиало або й ломило

закони за своїми примхами або користями. Тепер треба ставати до праці в фабриках, у копальнях і установах. Може це буде й єдине, чого ми навчимося для нашого майбутнього за цього страшного часу, коли він проміне.

Директор відчув, здається, що його бомбастичний тон має деякі фальшиві нотки, тимто й перейшов на глузливий, уживаючи модного гасла:

— Нині треба будувати нову Європу.

— О, ні, до ніякої будови мене ніхто не візьме! Я інвалід у таких процентах, що кожному викручуся з рук: один раз загублю око, другий раз розволочу ноги на всю вулицю — нема такого поліцає, щоб мене до себе сіпнув. І моя стара також безпечна, бо хоч вона господиня першої класи, то холера з неї ще першіша. Я змовився був з одним поліцаєм і кажу йому:

— Пане Тимчасовий, як візьмете жінку — бутля горілки певна.

— І що з того! За дванадцять годин була вона вже в хаті і кепкувала з нього. Бачите, з нами фурда, але не знаю, як переховати сина, бо він у мене одинак.

— Чи ви знаєте, що таке нова Європа?

— А ви? — запитався хитренько.

Директор засоромився і заховав свій сором у піднесеному голосі:

— Як ви можете говорити щось таке в державному бюрі? Переховати сина!

— А чому ж би ні? Якби я мав двадцять-тридцять синів, то ще будував би ту нову Європу, хоч нема такого цваняка, який би пояснив мені, що то за диво. Ну, але одним? Хто буде носити по мені прізвище, якби він упав? Хай вороги гинуть за нову Європу, як виступають проти неї. А я волію жити для неї. Моя голова слаба до таких справ, тому я залишаюся при нижчих, більш людських і зрозумілих. І власне прийшов я з проханням до пана доктора, щоб запхати його сюди на возного.

— Я думав, що це вас треба прийняти, бо ви втратили посаду.

— А мені навіщо її? Я маю спокій. Але з сином біда.

Директор засміявся.

— Мені подобається, як ви ставите догори ногами все життя, і я на короткий час міг би вас прийняти, але з сином буду мати клопіт.

— Ні, я не потребую цього хліба. Зрештою, хтось із родини мусить бути на посаді, а хтось мусить притягати штруцлі до хати, щоб від неї відтрусити біду. За мене не журіться. Я знюшкувався з деякими купцями з Кракова й Варшави і маю всього вбрід. Але син!

— Що вміє робити ваш син?

— О, він у мене філософ! Ще приземком мав він такий голод до науки, що збирав по вулиці всякі записані папери і читав, читав, читав, щоб лише той голод заспокоїти.

— Чому ж він не вивчився на когось?

— І я думав, що він буде ксьондзом, доктором, або радцом, бо я ніколи не тримав його під замком, але пускав учитися на вулицю. Та щож. Він волів стати таким, як його тато.

— На вулицю? — здивувався директор.

— Власне! Хто не пізнає життєвого болю на власній шкурі, той залишиться назавжди дурнем, хоч би в Америці вмер йому навіть якийсь родик.

Директор забубонив нервово пальцями по столі. Відмовити? Це значить втратити з поля зору такого прекрасного львівського типа, що вилазить з передмість із своєрідною поставою до життя і надає містові особливого кольориту.

— Я страждав за Україну за панської Польщі, прошу пана доктора.

— Як то?

— За вибори! Не було віча на нашому передмісті, яке б ми не розбили. Але одного разу спровадили одинкарі таку силу тайняків, що було їх хіба більше, як людей. Я кропнув кріслом якогось там упертюха, і такий тимчасовий вимаркував мене до цюпи.

— Як так, то добре. Прийму вже і вашого сина.

— До якої роботи? — з радістю запитав. — Бо час наглить. Син сидить уже за дратами коло станції. Поки ви викинете того старого ковтуна, то сина готові запхати до паки і вивести. — Решту додав шепотом: — Щастя, що маю лише одно око. Менше бачу ту прокляту нову Європу.

— Він буде носити пакуночки з книжками на пошту.

— Що? Мій син мав би носити пакуночки? Я — старий робітник магістрату? Сімнадцять років працював у ньому. Знаю всіх панів і не можу забруджувати свого мундуру. Хоч я його тепер скинув, але рана залишилася на моїй душі. Ні, мій син може піти до губернаторства, до староства, до магістрату, він знає всі бюра, бо ходив усюди зі мною. Що не знав би він, в тому я сам поміг би йому. Він може вистаратися вам шинку, масло, білий хліб, горівку, пиво й вино; все, що є на світі, але пакуночки носити?!

— Шкода, я маю досить робітників і в такий важкий час не можу викидати навіть старих ковтунів, а іншої роботи не маю. І так хочу лише рятувати вашого сина перед новітнім рабством.

— А може таки маєте! — Чоловічок зблизився до стола і шепотом промовив: — Вам не випадає товктися по магазині. Бо ваше діло водити чорним по білому, але я, або син?

Директорові проясніло в голові. Він устав з-за стола і грізно випростався. Чоловічок пустився бігом до вихідних дверей.

— Кланяюся низенько, кланяюся низенько. Чого ж ви кричите, як розлючений ксьондз? Вирікаєтеся власної користи, щоб тільки бідному пошкодити? Та ви ширите між нами комунізм! Бо не урядника ви потребуєте, але — траґарá.

Український Літературно-Мистецький Клуб у Дітройті повідомляє, що святкування 30-літнього Ювілею Української Капелі Бандуристів відбудеться 6. березня 1954 року в Дітройті. Опіку над підготуванням і влаштуванням Ювілейної Академії в порозумінні з місцевими організаціями перебрав Український Літературно-Мистецький Клуб у Дітройті.

Правління УЛМКлубу звертається до всього громадянства з проханням допомогти належно відзначити 30-ліття існування і праці Капелі.

Наша антологія

БОГДАН ІГОР АНТОНІЧ

Створений Антоничем поетичний світ має всі риси фантастики й чарівливості. У тому світі поєдналися ява і сновиддя, релігія й біологія, погоня за трансцендентним і об'явлення буденних явищ життя. Одна з осередних, а, може, головна тема поезії — змагання збагнути суть існування, була й одною з найважливіших тем Антоничевої поезії, що й довела його до майже пантеїстичних поглядів на світ. Лірично розіспіваний у початках своєї творчості, Антонич пізніше цікавився більше філософічними проблемами, і їх примінення в поезії надало його віршові деякої важкості, хоч його образність збагатилася. Як кожен справжній поет, Антонич збагнув ту істину, що коли людська свідомість не спроможна вповні схопити якесь трансцендентне явище — то може це зробити поетичний образ із своїм музичним звучанням, який переносить ту свідомість в інші площини. Антонич будував свій вірш починаючи від простих порівнянь, свіжих і несподіваних своїм значенням („мужня зневіра“, „холодне полум'я, „слизька музика“) аж до широко розгорнутих образних конструкцій, як „обличчя неба в ластовинні зір“, „в ковертах жолудів листи закоханих зозуль“, „це не троянди — це вже суть сама — трояндність“, „пень дуба, спалений від об'явлення грому“ тощо. Це творення оригінальних поетичних образів була одна з характеристичних рис модерної європейської поезії кінця 20-их і початку 30-их рр. і Антонич був у курсі її прямувань, хоч і ніколи не брався наслідувати будьякі модні на той час напрямки. Збережені рукописи його поезій показують, з якою справді лабораторною дбайливістю і впертістю він працював над кожним рядком свого вірша, підшукуючи нераз десятки варіантів різних словосполучень. Це був поет, який намагався знайти і збагнути всі первні поетичного слова з запалом не тільки поета, а й мовознавця. Не зважаючи на свій такий короткий життєвий шлях, він залишив баато творів, які будуть тривалою окрасою української поезії.

Друковані тут вірші, крім „Елегії про перстень молодости“, належать до менш відомих, хоч і були друковані в „Зеленій Євапелії“. Але друкуються ці вірші тут не за книжкою, а за рукописними ориналами, тому то в тексті є й деякі відміни від текстів друкованих.

ЕЛЕГІЯ ПРО ПЕРСТЕНЬ МОЛОДОСТИ

Розсунулись, мов карти, стіни,
угору стеля поплила
і вікна згасли в синій тіні,
найближчі речі вкрила мла.

Так ява стала сном.
Уже не стеля, лиш глибінь,
Уже не стіни — далечинь
і, наче іскри в тиші сплячій,
далекі, недосяжні в мряці,
дзвінкі, мінливі і дрижачі
засяли зорі над столом.

І я спокійний і невгнутий
під небом, що важке, мов камінь.
Мені сьогодні не заснути.
Пишу холодними руками
оці слова.

Ріка шумить, мов млин, що мрії меле.
Головокружним ночі хмелем
п'яніє голова.
Ось таємнішає природа
в безбожно первісній красі
(словами не розкрити тайн її).

Яка ж страшна оцього світу врода,
що отруїла дні мої.

От жив звичайно, як усі,
мантачив безтурботно час,
аж заблаглось мені нараз
чогось незнаного.
Сьогодні вже не так, не так:
складнішає життя
і, наче чорний стяг,
шумить над серцем кожна ніч
і місяць — мідний птах,
таємна рожа неба, лампа
поетів та сновид
веде мене в срібlistих снах
зигзагом мрії та безумства
понад безодню світу.
Мов ртуть, підноситься солодкий жаж
до горла і до мізку,
аж струни-задрижать.
Тоді вдаряє пісня стусаном ножа
тоді лунає пісня різко.

Ну, сам скажи,
навіщо це усе,
навіщо мерзти
в краси холоднім сяйві.
Ось, краще бережи
своєї молодости перстень.
Отих хвилин,
коли ще світ, мов серце, був широкий,
коли не снівся сон лихий мені,
сміявся щиро й дзвінко
та без журби мантачив дні.

Та час перегортає
мого життя нову сторінку.
І знаю тільки те,
що треба пісню, наче тінь, нести з собою,
що треба йти, невпинно йти
назустріч мертвій тишині
за зовом вітру — за зовом ночі,
аж попів сну засипле очі.

Споchine серце під крилатим кленом,
порине в море трав зелене
і тільки пісня вільна, спіла,
жива, нестримна, горда, сміла
ітиме далі вже без мене.

ЗОЛОТОМОРЕ

Йде дощ малин. Племена бджіл шаліють. Струни світла
поламані. Приїхали посли з Золотоморя.
Квартет долонь — два спутані акорди. Мряки мітл.
В червоний ягід дощ в'їздає білий кінь. Говорять

посли, та їхня мова нам незрозуміла.
Колись давно співала неня про золотоморе,
підводне царство, де ночує сонце. Ти вся біла
у зливі світла. Йде віз — колеса семизорі.

Це від'їзд дня. Струна долоні грає. Ти так близько.
Червона молодість малини тихо попеліє.
Поволі входиш в сон, немов вертаєшся в колиску.
Перина моху на постелі лісу. Тіні віял.

В устах зорі тростина флейти. Ніч вінчає чола
законам пристрасті послужні. Дуб святий. Мчить ланя.
Лежиш на шкурі ночі тепла й вірна. Мудре коло
життя довершено. За смерть — сильніше лиш кохання.

ARS POETICA

Мініатюра сонця — яблуко надхнення
на дереві життя, на дереві мистецтва,
і творчість, наче присуд, творчість невмоленна
і муз скупих із світом золоте купецтво.

За кожен кусень щастя кара. Тільки обрй
узором кола вчить про досконалість міри.
Прилюдно сповідаюсь urbi et orbi
із розпачу, із смутку, з гордоців, з безвіри.
І приймуть із елеєм, прийдуть з терезами
краси помильні судді і відважать смутку,
діапазон п'яніння, світло, слова гами,
а ти, як завжди, будеш сам, щоб все забути.

ТРЕН СПІВАЄ

Мій друже лавре, що вінчаєш осяги поетів,
солодкий после муз, із листям, що подібне лезам,
твоя міцна безсмертна зелень, о зеленолезий,
за гарні форми нагорода і за творчий безум.

О, дубе, князю пущ, достойне дерево монарше,
в короні осени, в пурпурі листя, з пнем рапавим,

коли, щоб відпочити в тіні, спиняться у марші,
схиляється до уст вождів шорстким цілунком слави.

І ти, куще оливний, що не в'янеш і ряснієш
зеленим золотом, в триванні своєму самоцільний,
учиш замирення з життям і зелені надії,
і Ноям, що блукають, плеш у далеч знак прихильний.

Проте не ви: цвітучі, славлені, рослини вельможі,
а я — покірний терен, покруч дерева приземний,
нелюблений, погорджуваний, сірий і таємний
заснав найвищої із ласк — чоло вінчати Боже.

Од. Неприцький-Грановський

СРІБНИЙ ГРУДЕНЬ

I.

Не на весні, а в пізню осінь,
Бурштин холодної землі
Передягнувся в білу просинь
На неба темно-сірім тлі.

Мов наречена срібним шовком
Застелює барвистий діл,
Стежки в саду ... Повітря змовкло,
І час кладе пухкий поділ ...

Боярином чатує явір,
Берізки шепчуть, мов дружки,
А грудень молодий — життя вир
Снує майбутности стежки ...

II.

Окутався грудень у срібло блискуче,
Лани одягнулись у срібні киреї,
Метелики сріблять повітря, летючи
Між віття дубове у срібнім інєї.

Посівили хмари у срібній полуді, —
Їх місяць орав срібним плугом в час бурі,
Й на зміну, не злотом, а сріблом у грудні
Виблискують зорі в сріблястій лазурі.

І срібною ниткою думка глибока,
Мов гаптом, осріблює чорнеє лихо.
Сріблястим обрусом тут ніч темноока
Застелює землю сніжинками тихо ...

НІЧ І РАНОК

Нехай вам буде люба чорна ніч
Зневіри в темнім смутку по дорозі ...

Величність ночі вабить зорі йіч
І вічність лине при моїм порозі, —

Як подивляю таємничість літ,
Що ділить нас і шлях землі з світами,
Що блимають десь з глибини привіт
І світло кидають старе між нами ...

Хоч ніч, бува, принаджує мене —
Мені хай світить сонцем свіжий ранок.
У сяйві золотім хай сум мине,
Розвіється і сумніву серпанок ...

1953

Олег Зуєвський

ДО „ЗОЛОТИХ ВОРІТ“

* * *

Тут немає шляху для вас:
Золотим переплетом — острах.
Перші саява гордих окрас
Відмовляють рушати просто.
Наче всі, безкінця чужі,
Кожну відстань навкруг згортають
І стоять на глухій межі
Вартові од чужого краю.
Хто ж віднайде в душі у вас
Краплю щирости, хоч незриму?
З боєм стрівши світ, ураз
Ви ступаєте в безвість — мимо.

1947

* * *

Ще стане чарів і дання
Для весен — днів твоїх,
Коли в багате убрання
Ти одягаєш їх
І ждеш на зустріч, як тоді —
В самих лише думках,
Де нам галузки молоді
Ввижались на струмках
І білим лебедем пливла
Оздоба хмар на дно,
Щоб, не здіймаючи весла,
Минали дні, в одно
В'язати видиво, як спів,
Красу укритих згод,
Яскрінь невимовлених слів
І вірності клейнод.

1947

Іван Рубчак у житті й на сцені

(1874 — 1952 — 1954)

Коли ми згадуємо ім'я артиста Івана Рубчака, ми згадуємо одного з найпопулярніших акторів і творців театру Західної України, одного з корифеїв українського театрального мистецтва, що з 78 років свого життя 58 віддав сцені.

Правда, Рубчак не належить до творців модерного театру, проте його ім'я, як представника трохи старшого покоління, вірного старим традиціям, ми з пошаною вимовляємо після таких діячів нашого театру в Західній Україні, як Бенцаль, Стадник, Блавацький та інші.

Заслужене місце Рубчак здобув собі своїм талановитим виконанням як першорядних, так і другорядних ролей. Він довгі роки був незмінним виконавцем ролі Карася в „Запорожці за Дунаєм“. свинаря в „Циганському бароні“ та багатьох інших ролей.

Весела вдача, справжній український гумор, лагідний характер, майстерна гра — все це викликало симпатії у тих, з ким він зустрічався, а кожна його поява на сцені викликала захоплення й ентузіазм у глядачів. А в житті всі актори та й багато постійних відвідувачів театру називали його просто „Рубцю“. В цьому відчувалась і любов до нього, і безпосередність, і щирість.

Дуже тепло згадував свого часу про І. Рубчака актор Степан Крижанівський, що працював з ним багато часу в театрі.

„Майже все своє театральне життя, — розповідав він, — Рубчак провів у театрі під дир. Йосипа Стадника. Невідомо, що їх в'язало, бо вони часто й сварилися між собою, гнівалися, але все трималися разом, і ніколи не дозволив би Рубчак нічого сказати поганого про Стадника, як і навпаки... Лисий, огрядний, поважний, робив враження старшого пароха. В неділю ходив до церкви, щоб прочитати „Апостола“. Ну, й голос в нього був! Усі в церкві задирали голову на хори. Поза тим Рубцю вічно просиджував у театральній гардеробі, за винятком хіба, коли була якась репетиція“.

„Ох, репетицій же він не любив, — підкреслював Крижанівський. — Як тільки почує: „Рубцю, на сцену.“ — відразу зникає з театру. Стадник гнівався, а потім лагіднішав, бо знав, що таким є Рубчак і ніяка репетиція його не змінить. Деякі ролі Рубчак знав дуже точно, деякі менш точно, а інші так „по-своєму“, дещо навіть змінював чи робив свої додатки. А публіка навіть любила і чекала від нього тих додатків і змін у тексті. Це бавило її, а Рубчакові надавало тієї нештучної симпатичності, чого часто не можуть придбати актори дуже високої класи“.

Багато клопоту мав наш Рубцю, — розповідав той же Крижанівський, — із сценічною обстановкою та декораціями, особливо відколи увійшли в моду т. зв. котари.

— Ну, скажіть, будь ласка, — казав невдоволено Рубчак, — яка різниця, чи цей монолог має відбутися тут, чи там, стоячи чи сидючи, за столом, чи перед столом? Головне, щоб він відбувся взагалі, а де, не важно. Ну, а з тими котарами — ціла розпука. Замість поставити хату, як хату, з дверима, вікнами, образами та

рушниками, — понавішували тих полотен по цілій сцені, і знай тепер, де двері, а де вікно...

І наш бідний Рубчак дуже часто забував, де вікно, а де двері і з тяжкою бідною потрапляв за лаштунки.

Одного разу, — пригадує Ст. Крижанівський, — це було в 1927 році в об'їздовому театрі під кер. Й. Стадника. Ми заїхали до одного з провінційних міст. Успіх колосальний. Перегравши трохи не весь свій репертуар, вирішили поставити „Хмару“ Суходольського.

П'єса мала йти як бенефіс Миколі Бенцалеві. Часу на репетиції не було, і в день вистави Беньо (так звали Бенцалю) робить першу й останню репетицію. Рубчак грає батька. Але, як почалась репетиція, Рубцю знову втік з театру. Ну, він дасть собі раду, хоч і давно не ставили „Хмару“. А тому, що декорацій на цю п'єсу не було, то художник Боровик склеїв кільканадцять аркушів паперу, намалював сіножать і вид на село з церквою, синє небо — і вийшло добряче тло. Хоч вистава була призначена на восьму годину, Рубцю був уже готовий о шостій, тобто був одягнений і загримований. Проте, трохи хвилювався. Підійшовши до Бенцалю, сказав: „Я ролю знаю добре, тільки скажіть мені, коли мій вихід“.

Публіки зійшлося ще більше, як інших разів, бо бенефіс... Бенцаль з примірником у руках суфлює і водночас дає вказівки. Вистава йде з темпом. Рубчак тим часом ходить з цигаркою у своїй вічній цигарничці поза лаштунками і, хвилюючись, раз-у-раз підходить до Бенцалю й питає: „Беню, вже?“

— Ще ні, я вам скажу, як треба буде.

Акція на сцені йде успішно, публіка вдоволена.

— Беню, а може вже? — знову питає Рубцю.

— Ще ні, чекайте.

І знову проходить десять хвилин. Нарешті чути:

— Рубцю, Рубцю, на сцену! — а Рубчак в цей час саме за лаштунками вибиває долонею недокурки з цигарнички.

— Га? — чути у відповідь, і після короткої павзи роздирається паперовий обрій разом із селом і церквою, і на сцену виходить Рубчак. На мить публіка не розуміє, що сталося, але за хвилину вибухають гураганні оплески. В гардеробі після вистави Рубчак боронився.

— Певно, бо десь позаставляли тими паперами сцену, що чоловік не може дістатися на неї. Але то нічого не шкодить — і так биля bravo, бо мене публіка любить.

— І правда, публіка його любила, — закінчує свою розповідь Крижанівський, — і в неї він один мав такі привілеї. А актори? Акторам і театрові він був конечний, бо він вносив з собою театральну атмосферу, і навіть, як він сидів тільки у гардеробі, то з гуртка людей творився театр, навіть більше — творилася театральна сім'я, а він сам просто персоніфікував собою наш театр.

Авторові цих рядків доводилося кілька разів зустрічатися з цим видатним актором. Переважно це траплялося в гардеробі львівської опери, де він, сидячи на стільці, смоктав люльку і часто розповідав про тернистий шлях українського театру в Західній Україні.

Розповідаючи про себе, він казав, що народився у 1874 році, і остання чвірка переслідувала його все життя. В 1894 р. він вступив до театру львівської „Бесіди“, до 1904 року мав четверо дітей. 1914 року пішов на світову війну як Січковий Стрілець, 1924 р. за-

просили його чехи до Ужгороду до українського театру, а в 1944 році минуло 50 років його сценічної діяльності. Крім того, в тому ж 1944 році, коли йому минало 70 років з дня його народження, він діждався правнуків.

Бувши одним з п'ятнадцятих дітей у батька, довелося йому самотужки завойовувати місце в житті. Йдучи шляхом співака, диригента, актора й директора театру, він пройшов трохи не увесь шлях історії розвитку нового українського театру в Галичині.

Скільки тих перешкод, успіхів, боротьби, утисків і зневаг довелося зазнати як і йому особисто, так і українському театрові під польською чи московською займанщиною. Рубчак з властивим йому гумором згадує окремі епізоди із свого життя.

Це діялося ще 1896 року на подвір'ї фортеці в Перемишлі, куди Рубчак потрапив на два місяці до резервових частин австрійського війська. Вишикувавши вояків у дві лави, офіцери почали розгляд особистого складу. Поручник Горецький, відомий пізніше генерал польської армії, стоячи в товаристві ще двох офіцерів, викликав:

— Інтелігенція, виступити наперед!

Але з лави ніхто не виходив. Тоді він пояснив, що виступити мусять ті, хто працює головою. Після цього вийшло трьох: один жид, один поляк і Рубчак.

— Цо ти естесь? — звернувся Горецький до жида.

— Я кельнер, — почулась відповідь.

— Геть! — крикнув поручник, і кельнер пірнув у лаву вояків.

— А ти цо? — запитав далі поляка.

— Я каменяр.

— Так ти ото така інтелігенція? — розсердився Горецький і звернувся до третього низького на зріст, але кремезного юнака.

— Я український артист, — відповів Іван Рубчак.

— А цо ти там сцене замятал?

— Ні, я оперовий соліст.

— Ов! То ти велика риба! То ти може б нам щось заспівав? — з недовірям, усміхаючись, запитав офіцер.

— Прошу, пане поручнику, але коли б хоч не тут, а в казармі.

Трохи згодом, вже в казармі, Рубчак демонстрував перед Горецьким свій голос. З жалю і з амбіції він вирішив таки довести, що він співак. І він гримнув басом з „Циганського барона“ — „Гей же, хлопче, руку дай...“

Офіцери, очевидячки, не сподівалися такого виконання. Горецький тут же підійшов і, потиснувши руку, сказав:

— А пан ма слічни глос!..

А наступного дня в рапорті віддав наказ давати Рубчаків подвійну порцію їжі й окреме ліжко.

Так у спогадах виринали окремі клапті давноминулих сторінок життя цього особливого актора.

Оповідючи знову про колишні труднощі театру, він згадував, що йому пам'ятні ще ті часи, коли по містах та селах не було театрів, а вистави доводилося давати по стодолах. Громадянство в ті часи до театру ставилося спершу неприхильно, на акторів дивилося, як на безвірників. Тому велику користь у справі піднесення історично-побутового театру зробили Микола Садовський та Марія Заньковецька, що приїхали з Києва 1905 року до Галичини. Найнявши львівський театр, вони цілий рік безперервно ставили свої вистави як у Львові, так і в інших містах.

В ті часи Іван Рубчак разом із М. Заньковецькою грав м. ін. у п'єсі „Ой, не ходи Грицю“... Він Гриця, а вона — Марусю.

Незвичайну зустріч зробили їм у Коломиї гуцули з товариства „Січ“, прийнявши їх в число почесних членів.

Після їх виступів громадянство прихильніше ставилося до театру, зросли народні пожертви. На вистави стала приходити теж значна частина польського громадянства. І Рубчак пригадує, як уже по від'їзді Садовського та Заньковецької театр дав кілька вистав у Кракові в парку Йордана і здобув велику прихильність публіки, особливо виставами „Запорожця за Дунаєм“, де Рубчак грав ролю Карася.

Серед прихильників був і польський драматург Оркан, який після цього написав спеціальну п'єсу „Скапаний світ“, висловивши бажання, щоб вона пішла спершу в українському театрі. Ця п'єса протягом майже трьох років ішла з успіхом у львівському театрі.

Так український театр здобув собі в Галичині широку популярність. Недарма дирекція театру зважується одного разу прохати київського генерал-губернатора Драгомірова дозволу на вистави. Одержавши дозвіл, театр їде до Кам'янця Подільського та інших міст. У Кам'янці вистави й концерти проходять з незвичайним успіхом, публіка ставиться так прихильно, що театр раз-у-раз переповнений, актори дістають великі подарунки, а по буфетах міста від акторів театру не хочуть брати грошей. Одна місцева книгарня, влаштуовуючи вечір, запросила акторів дати спеціальний концерт галицької пісні.

— Господи, — говорив, розповідаючи Рубчак, — як той час швидко проминув, лиш гарні спомини лишилися по всьому.

Але це не тільки спогади. Життя і діяльність Рубчака — це окремі сторінки історії українського театру Західної України, творцем якого він був уже з самого початку свого свідомого життя.

Справді, дев'ятирічним хлопцем, коли він уже співає соля в хорі міста Калуща, а пізніше сам керує різними хорами, стає в числі кращих акторів. Його багатющого життя не можна охопити у невеличкім нарисі. Воно пробігає, мов кадри справді українського кінофільму у спогадах самого Рубчака. Серед них і зустрічі з Іваном Франком, що нераз був на його виставах, і спільна праця з такими діячами театру, як Курбас, Бенцаль, Крушельницький, і служба в Українських Січових Стрільцях, і безліч ролей, які він грав у своєму житті, і часи вступу московського війська до Західної України.

Якось у 1914 р., пригадував Рубчак, до Чорткова прибуло чимало московського війська. Одного разу Рубчакову квартиру хотів зайняти якийсь офіцер. Ввійшовши до кімнати, він побачив багато портретів письменників та гетьманів. Зупинившись коло портрета Мазепи, він раптом визвірився:

— Вибросьте сразу этот портрет!

Але Рубчакові пощастило обдурити москаля, сказавши, що це не його квартира.

— Ну, тогда aberните его лицом к стенке!

— А чим же він тоді дивитиметься на вас? — дотепно запитав артист.

Москаль не знав, що відповісти й обурено пішов геть.

Цілком інакший випадок трапився Рубчакові рік пізніше.

Це було влітку 1915 року в Тернополі. Коло театру зупинився полк кубанських козаків. Полковник, викликавши директора те-

атру, запитав, чи не могли б актори відразу дати виставу для кубанців, що зупинились у місті переїздом. Директор театру, яким тоді був саме Рубчак, охоче прийняв це несподіване замовлення і подав для вибору репертуар. Перебігши очима список, полковник вибрав „Невольника“.

— Може це буде дуже патріотична?.. — запитав директор.

— „Невольника“! — аж викрикнув полковник.

Заплативши тут же 600 карб. за виставу, він наказав козакам зайти до театру. За годину п'єса почалася. Чарівна пісня бандуриста, якого грав сам Рубчак, вдарила буревієм по залі театру і багатьом кубанцям заглянула в серце.

... Я сьогодні щось дуже сумую,

Про козацьку долю згадав...

Але перед третьою строфою кобзареві блискавою мигнула думка: співати далі, чи ні?

Та щось нестримне вмить перемогло вагання, хоч серед військових могло бути багато ворогів України, і пісня греміла далі:

... Ти воскреснеш, моя Україно,

В своїм блиску і в славі своїй...

— Співаю, — пригадує Рубчак, — а сам поглядаю на полковника, що сидів у першому ряді, і помічаю, як у нього по щоці покотилась сльозина.

Коли п'єса закінчилась, зала здригнулась від оплесків. За хвилину за лаштунки зайшов полковник і міцно стиснув кобзареві руку.

— Так оце ви такий москаль? — запитав Рубчак.

— Тихо, — зупинив його полковник і додав: — Дай, Боже, щоб ваша дума здійснилась.

* * *

Багато і ясних сторінок зринало у пам'яті Рубчака. Як один з кращих моментів у своєму житті згадував він час перебування театру в Тернополі. Це було вже в 1917 році. Почалася революція. Використовуючи момент, вирішили відзначити роковини смерті Івана Франка. Для цього проведено підготовчу роботу. З двох повітів прибуло кругло 5.000 дівчат в українських одягах і приїхало 600 членів „Сокола“ — селян верхи на конях.

Після чудового концерту-академії організували похід по місту. Одягнувши всіх хористів в козацькі одяги і позичивши коней, Рубчак їхав верхи на білому коні в одязі гетьмана з булавою в руці. Величний похід супроводила урочиста пісня „Ой, у лузі червона калина“. До походу прилучилось п'ять українських полків, що верталися з фронту, з п'ятьма оркестрами.

— Довгий час, — говорив Рубчак, — я не міг опам'ятатися, такий величний був цей похід, таке незвичайне було національне піднесення.

Так звучать окремі сторінки життя й діяльності корифея української сцени Івана Рубчака.

Говорить Львів

(Спогад про Львівський Радіокомітет)

Львів під час першої окупації більшовиками і німцями, тобто від 1939 до 1944 р. творить виїняткове явище. Живе новим, непередбачуваним життям. Всі важливі політичні і військові події знаходяться у Львові свою нову, якусь іншу, інтерпретацію. Львів міняє обличчя, набирає нових кольорів. Здивовано відкриває очі і на свій власний, львівський спосіб старається пояснити різні явища і пристосувати їх до себе.

Восени 1939 р. Львів став мільйоновим містом. Непристосований своєю архітектурою і характером бути мільйоновим центром, Львів чудово, на свій, очевидно, лад, давав собі раду з людським муравлищем, що перевалювалося по всіх центральних вулицях, перемінило захисні львівські каварні в брудні перехідні центри, де люди настоячки випивали погану каву і йшли далі без цілі блукати. Безліч біженців з усіх кінців розваленої Польщі шукали притулку у Львові. Українці, що залишилися, не прочували дальшого розвитку політичних подій, почували себе господарями міста. Організували театр, спілку малярів, літературну спілку, симфонічну оркестру, перебирали торговельні й промислові установи, комунальні і державні уряди, урухомили трамваї, газівню, електрівню й міські водотяги тощо. Десь раптом познайомилися українські фахівці, що десятками літ відсувані поляками тепер справлялися з кожним, навіть найважчим завданням. Це, очевидно, не тривало довго, бо більшовики, перевівши вибори до Народних Зборів і прилучивши формально Західну Україну до Сов. Союзу, все взяли в свої руки і перевели на свої методи, включивши в советську господарську і культурну систему.

Львів поволі розвантажувався. Кількадесят тисяч вивезли до Казахстану, кількасот втекло, багато виїхало до менших міст, так що врешті на початку 1940 року Львів нараховував разом з приїжджими більшовиками 800—850 тисяч.

Хоч які це були понурі часи для Львова, Львів все таки швидко прочунав від воєнного дурману і дістав знову свій, тим разом шибеничний гумор. В живі очі львов'яни насміхалися з „чубариків“ і їхніх навичок. Все було темою гострих дотепів: і вивернені волосом наверх кожухи, і рогаті фуражки, і валянки, і військові пісні, що їх червоні бійці безпереривно співали під час вуличних вправ, і рекрути, що босими ногами серед тріскучого морозу, накриті ковдрами, йшли до львівських касарень. Смішні були дамочки, що в нічних шовкових сорочках з'являлися в Оперному Театрі, смішні були офіцери, що, обвантажені сумками, носили на руках малих дітей. Смішний був львівський чорний ринок, Мекка кожного щасливця, що дістав „командіровку“ до Галичини. Смішні були розмови про багатство й добробут Советського Союзу при наявності жебрачого вигляду жінок і чоловіків, смішні були нові назви вулиць і кін. Смішні були львівські проститутки, що покинувши своє ремесло, були кондукторками міських трамваїв, або повиходили заміж за командирів. Для льво-

в'ян, що привикли глузувати з усього, це була копальня дотепів. І ті дотепи поставали, хоч автори їх опісля „добровільно“ їхали до Казахстану.

До Львова в 1939 р. приїхало багато польських мистців, письменників і вчених з Варшави. Багато з них вперше тоді зустрілися безпосередньо з живими українцями і були мило розчаровані, що побачили людей таких, як усі, а не канібалів. Варшавські поляки виявляли значно вищу особисту культуру ніж місцеві т. зв. кресові поляки. Вони краще бачили помилки польського уряду й одверто гостро критикували його за фатальну політику у відношенні до українців.

Працюючи в Радіокомітеті, я мав змогу познайомитися і навіть заприятелювати з відомими польськими мистцями, робітниками театру, кіна і радіа. Приїхали тоді популярні співаки Фогт і Фалішевський, А. Шлемінська, чудове кольоратурне сопрано, композитор музики до всіх майже польських фільмів Варс, фільмовий режисер Вашинський і ін. Варс створив у Львові театралізований джез, що виїхав опісля на гастролі до далеко-східних областей СРСР. З ним поїхала молоденька українська співачка Рена Ярошевич, що потім вийшла заміж за ген. Андерса. Приїхали до Львова польські фільмові і театральні актори, такі, як Бодо, Анджеєвська, Том, Круковський, Фертнер, Мадалінський. Вони в приміщенні давнього кіна „Марисенка“ створили польський ревійовий театр т. зв. Театр Мін'ятюр. Польські актори дружили з українськими і високо цінили український театр. Приїхали до Львова польські поети, особливо ліві, як славетний Бой-Желенський. Одного дня з'явилася в Радіокомітеті Ванда Васілевська. Запальчива комуністка, дочка високого польського офіцера, неохайно одягнута, з вічно незачесаним волоссям, висока, худа. Говорила м'яким і притишеним голосом. Скрізь ходила із своїм коханцем, скромним хлопцем, мулярем з професії, якого пізніше польська боївка застрілила таки в її власному помешканні.

І львівські поляки, головню мистці, що пристали до українських мистецьких організацій, швидко знаходили з ними спільну, тим разом українську, мову і багато дечого нового внесли до мистецького життя Львова. Я приємно згадую тих поляків, особливо інженерів з технічного відділу Львівського Радіокомітету. Вони дуже добре розуміли ситуацію і завжди були готові служити своїми порадами і досвідом. Без їхньої допомоги, особливо в початках, мені важко було б самому давати собі раду.

Приміщення студії Львівської Радіостанції знаходилося при вул. Баторія ч. 6 і в ньому я пережив дуже цікаві хвилини, які залишилися назавжди в моїй пам'яті. В цій студії я працював, як диктор.

Вже давніше я мріяв про те, щоб дістатися до радіо і вибитися на доброго диктора. Вершком моїх мрій була робота радіорепортера. Окрім того я ще мав амбіцію стати першим українським професійним диктором у Західній Україні. Я знайшов ще до війни контакт з польською радіостанцією, яка часом відступала кільканадцять хвилин тижнево для українських передач. Директором польської радіостанції був тоді Юліян Петрі, а програмовим керівником Віктор Будзинський. В студіях працювали диктори: К. Вайда, відомий Щепко з Веселої Львівської Хвилі, Ж. Пясецький, З. Богданська і Ц. Наглік. Українськими передачами

відав Роман Пашківський. Кілька передач, які я мав у польським радіо, дали мені можливість пізнати радієву роботу, і контакт із дикторами або спікерами.

Коли 22 вересня 1939 року большевики зайняли Львів, я почав шукати можливості працювати в радіовисильні. Нагода трапилася ще того самого вечора, 22. вересня. Перемігши страх і освоївшись з виглядом доблесної червоної армії, яка носила карабіни на шнурках, я пішов до Народного Дому при вул. Рутівського, де містився т. зв. Революційний Комітет, на чолі якого стояв один львівський годинникар. Цей комітет, цілковито незорієнтований у ситуації, старався заволодіти містом, а головню важливими установами. Від імені цього комітету була створена радіо-технічна команда, що під проводом інж. Маркуся мала обсадити львівські радіостанції. Була у Львові на передмісті Левандівка ще одна радіостанція, виключно воєнного призначення. До тієї команди пристав і я, та знайшов декілька знайомих, які так само, озброївшись по зуби, у важких шоломах, поїхали займати радіостанцію. Ми приїхали машиною на Східні Торги, залишили біля станції сторожу і поїхали на Левандівку. Наше займання обмежилось тільки до стороження. Ми з Олегом Лисяком простояли ніч біля антен, вслухані в темінь ночі, що гуділа танками і автомашинами советської армії, яка пересувалася на захід, на Перемишль.

Ранком другого дня ми покинули карабіни й шоломи та й пішли спати, зрозумівши, що радієву роботу ми почали не з того кінця. Минув ще один день і я пустився на вул. Баторія та зайшов до будинку радіостанції. На коридорі зустрів Пашківського і несміло запропонував йому свої дикторські послуги. Пашківський відразу мене прийняв і познайомив з большевицьким комісаром Радіостанції Епштайном. Їм саме треба було диктора на українську мову, бо Пашківський був перевантажений роботою. Мене завели до малої дикторської студії і казали оголошувати. Мікрофон був відкритий, а перед ним сиділа польська дикторка Ц. Наглік. Я не знав, що маю оголошувати, але Пашківський шепотом порадив повторювати те, що говорила пані Ц. Наглік. Вона з гримасою обридження відхилилася від мікрофону, щоб дати мені доступ до нього.

Кілька днів я повторяв за нею всі оголошення. Вона, як і раніше, була володаркою студії. Це між іншим була цікава, а при тім доволі смішна особа. Висока і груба. Колишній драматичний сопран із Познанської Опери, вагнерівська артистка. Під час облоги Львова сиділа весь час у студії і передавала вісті. Це вона на відомість про втечу польського уряду до Румунії почала плакати при відкритому мікрофоні і викрикнути: „Єзус Марія, вшистко пішепадо“.

День чи два пізніше, хоч таке визначення часу немає жадного значення, Целіна Наглік одержала наказ, що всі передачі будуть вестися українською мовою, хоч і польський переклад буде затриманий для інформації польського населення. Пані Целіна була тим глибоко ображена. Відступила мені місце перед дикторським столом і передала дикторський журнал, в якому дбайливо були записувані всі передачі, час їхнього тривання, виконавці, автори тощо. Сама вона сіла в куточку між стіною і грамофоновим столом і тихенько поплакувала. Три місяці пізніше її звільнили

з роботи. Вона дуже патетично прощалася зі студією, цілувала мікрофони.

Днями і ночами я сидів у студії, пізнавши кожний кут, вивчаючи кожен таємний радіомовлення. Колектив співробітників львівського радіо побільшався. Прийшли нові диктори, Лена Грещаківна і Микола Мартинюк. Згодом приїхали з Києва Вадим Когут і Поліна Пахомова, а ще пізніше Євенок. Керівництво перенесли люди, що з наказу Ради Нар. Комісарів приїхали до Львова.

В польській державі радіо було приватною акційною спілкою, в якій держава мала 51% акцій і контролювала цілу систему. Від імені польського уряду радіомовленням відало міністерство Пошти і Зв'язку. В большевицькій системі відання було поділене. Технічною частиною, тобто радіостанцією, технічним відділом, або т. зв. ампліфікаторнею включно з мікрофонами і грамофонними улаштуваннями в студіях завідував Комісаріят Зв'язку. Саме радіомовлення, тобто програмова частина і виконавці були оформлені в Радіокомітеті, що підлягав безпосередньо Раді Народних Комісарів. Радіо в советській пропагандивній системі займає одне з передових місць. Тому нічого дивного, що большевики приділяють так багато уваги радіомовленню. Вся советська радіосистема — це дуже складна і важка машина.

Вся робота Радіокомітету поділена на сектори Агітації і Пропаганди, з підсектором Останніх Вістей, Літературний Сектор, Дитячого мовлення, Музичний. Це, так сказати б, творчі сектори, що продукують радіомовлення. Крім того є ще ціла низка секторів допоміжних, а саме сектор комерційних оголошень, сектор радіоконтролі, співробітники якого ходили по хатах і ловили т. зв. радіозайців. Був теж сектор організації радіослухачів. Кермували роботою Радіокомітету директор, його заступник, що перерахував усі передачі й апробував їх до мікрофону, та завідувачий сектором випуску, що безпосередньо керував програмою, тобто був відповідальний за випуск усіх передач. Крім того при контрольних голосниках день і ніч сиділи диспетчери, або джурні Радіокомітету. Вони були зобов'язані стежити за ходом програми згідно з наміченою сіткою і відмічувати всі помилки. У Львівському Радіокомітеті Літературному Секторові підлягав Сектор Дитячого Мовлення. Обидва ці сектори передавали передачі у трьох мовах: українській, польській і жидівській. Останні вісті передавалися по-українськи і зараз же після того диктори читали польський переклад. Дижери в студії були так складені, щоб завжди були два голоси, жіночий і чоловічий, особливо для читання вістей. Найбільший був Музичний Сектор. Мав велику бібліотеку грамофонних платівок, а крім того на штаті сектору був міш. хор, мала симфонічна оркестра, джазова оркестра, вокальний чоловічий квартет, т. зв. джез голл і декілька солістів. Кожним із секторів керував редактор сектора, що мав до поміч кількох підредакторів, відповідальних за окремі передачі. Передачі підготувалися за сіткою радіомовлення, або так званою рамовою програмою. Сітка радіомовлення розбивалася на три частини: піврічну, в якій був тільки зайнятий час для окремих передач, по секторах. В кварталній сітці були вже визначені теми передач. В місячній сітці був вже визначений точно час кожної передачі, назва, виконавці і відповідальний редактор. Кожну передачу читали, крім відповідального редактора, і підписували ке-

рівник даного сектора, заступник директора і ще цензор, який мусів дати свою візу. Диктори в рівній мірі були відповідальні за передачу, як редактори. Особливу увагу прикладали до бездоганної роботи дикторів.

Робочий день в Радіокомітеті починався від конференції всіх творчих працівників, що збиралися в кабінеті директора на летючку. Дижурні Радіокомітету звітували за попередній день і давали свою оцінку програми. Зав. сектором випуску реферував програму біжучого дня і наступного. Визначувалися диспетчери. Часто на таких летючках попадало всім без розбору, а особливо тоді, коли якась передача дістала низьку оцінку від партійних спеців. Львівський Радіокомітет мав дуже велике власне радіомовлення. З Київської Радіостанції ми транслявали тільки Останні вісті двічі вдень, хоч і цього не мусіли робити. За те обов'язково мусіли транслявати „Последние Известия“ з Москви, після яких ішли кремлівські куранти й Інтернаціонал. По півночі транслявали через нашу станцію з Москви і Києва передачі чужими мовами для закордону.

Коли в большевиків була тенденція приймати на роботу місцевих українців, то в нас, у тих, що були перші на роботі в Радіокомітеті була амбіція, щоб нас було якнайбільше. І нам це вдавалося значною мірою. По всіх секторах працювали львівські українці. Були дикторами, грали в оркестрі, співали, виступали в літературних і дитячих передачах. Довгий час хор Радіокомітету мав членство виключно українське. Потім до нього впровадили жидів і поляків і казали розучити відповідний репертуар. Ми старалися втримати спокійну і серйозну атмосферу взаємного довіри і приязні. Ми всі взаємно себе підтримували і покривали неполадки. Використовуючи можливості у Львові, в той час виросло багато українців висококваліфікованих працівників з усіх ділянок радіомовлення.

Всі радіовиконавці назагал люблять дикторів і живуть з ними в згоді і приязні. При кожній нагоді, особливо перед передачами, вони стараються хоч на хвилину зайти до дикторської студії на розмову. Особливо з нами добре жили члени нашого хору, в якому були самі дібрані львівські хлопці і дівчата. Часто під дикторською кімнатою, в темнім коридорі, освітленім тільки червоною сигнальною лампою, велися довгі, шептані розмови. Покійний Юрко Шухевич, брат ген. Тараса Чупринки, дуже добрий тенор, часто приносив мені, щоправда дуже загальні, вісті про те, що „там“ готується. „Там“ — це було в Німеччині. Сам він не дочекав волі. Заарештований в перших днях війни, згинув закатований НКВД. Роман Шухевич, увійшовши до Львова на чолі Українського Легіону, знайшов його тіло між сотнями трупів в тюрмі на Лонцького.

Всю технічну службу в Радіокомітеті і на станції виконували поляки, бо, на жаль, не було фахівців українців, обзнайомлених з роботою на Радіостанції, чи в ампліфікаторні. Деякий час працював на станції інж. Микола Дрогомирецький, але він швидко покинув Львів. Залишилися техніки — брати Яценкови. Один на станції, другий в ампліфікаторні.

Радіокомітет займав для студій, яких було три, залі для проб, бібліотеки грамзапису і ампліфікаторні, цілий перший поверх. На дальших двох поверхах були приміщення бюр Радіокомітету і помешкання директора. Колись в тому будинку при вул. Баторія ч. 6

була каварня, після якої залишилися на вікнах і дверях залізні заслони. І власне ці заслони врятували влаштування Радіокомітету в 1941 році.

Наша радіостанція працювала на англійській апаратурі системи Марконі, але большевики швидко перевели її на власну апаратуру, сперту в суті речі на американських патентах. В студіях переведено деякі зміни. Головним чином перероблено дикторські столи. В польській системі мікрофони включав інженер, що сидів у технічному відділі і не бачив диктора. Тепер ми дістали нові мікрофони, а на столах були вимикачі для них. Такі столи мала кожна студія, що було дуже вигідно. Наша станція отримувала нову назву: РВ-94 і працювала на хвилі 415. Це була найдалі на Захід висунена советська радіостанція, якій большевики приділяли дуже багато уваги. Якість передачі, особливо музичних, була дуже висока. З нашої станції передавалися концерти класичної музики у виконанні найкращих советських музик виконавців, як Паторжинський, Литвиненко-Вольгемут, Петрусенко, Зоя Гайдай, Донець, Гришко і ін. З інструменталістів Бебе Прикіна, Ойстрах, Зак. Виступали теж майстри слова, як Ужвій, Бучма, Гнат Юра, поети і письменники — Рильський, Корнійчук, Сосюра, Тичина, Бажан, Малишко, Яновський. Я їх оголошував в радіо і мав нагоду з ними познайомитися та розмовляти.

Перша моя позастудійна передача, це була транляція Зборів Інтелігенції міста Львова з будинку кіна „Атлантик“, що було опісля перероблене на театр ім. Лесі Українки. На цих зборах виступали маршал Тимошенко, Корнійчук, Петро Панч, Карманський, сліпий поет комуніст Волощак, Галан і ін. Другу передачу з участю важливих шишок я заповідав в Оперному Театрі. Тоді виступали Микита Хрущов, Ванда Васілевська і місцевий, кол. розвізник пива, Кармазин, заступник посадника міста, а по-новому заступник голови „горкому“.

Всю польську адміністрацію Радіокомітету змінено. Відійшов директор Петрі, а на його місце був призначений зразу Хейлік з Дніпропетровського Радіокомітету, а потім Василь Мельник з Харківського Радіокомітету. Його заступником у радіомовній частині був грек з Херсону, Петракі.

Дикторська студія була побільшена до повного складу. Працювало вісім дикторів. Чотири для української мови, чотири для польської. Мене призначено старшим диктором, тобто шефом дикторів. Це був початок мого висування на вищі позиції в Радіокомітеті, яке врешті скінчилося цілковитим висуненням поза Радіокомітет. Пашківський, що в новій системі очолював програмовий відділ, тобто сектор випуску, теж був знятий з роботи. На його місце зразу призначили мене. По кількох місяцях мені запропонували дальше підвищення, перевели на посаду завідувача позастудійними передачами, що підлягали секторові Агітації і Пропаганди, на чолі якого стояв молодий донбасівець Василь Боговис. Від цього відділу я їздив по всій львівській області, організуючи і транслюючи передачі з місць. Всі передачі, що відбувалися поза студією, і їх підготовка, підлягали мені. Я за них відповідалий. Одного дня, отак ні звідси ні звідти, в березні 1941 р. я прочитав наказ директора, що мене звільнено з роботи. Кілька днів перед тим НКВД арештувало мого швагра Богдана Цісика, що працював редактором ранкового випуску Останніх вістей. За ним загинув і слід. Я просидів кілька тижнів без праці, а потім

дістав посаду заповідача симфонічних концертів у Львівській Філармонії. Платили погано і не виплачували заробітної платні. Моїм обов'язком було двічі на тиждень одягати вечірній одяг і заповідати окремі точки симфонічного концерту. В перервах між моїми „виступами“ я сидів у гардеробі і вивчав... французьку мову.

Чудового вечора 20. червня 1941 р. я заповідав концерт, що відбувався на відкритому місці в Стрийському парку. На концерті виступав піаніст Яків Зак. Грав дуже гарно і грав багато на додаток. На другий день ранком ми довідалися, що вибухла війна з Німеччиною.

Скінчився один період історії, почався інший — по дев'ятьох днях напруженого очікування. Почався дня 30. червня 1941 р. Було соняшно й радісно. Ми вийшли з підвалів. Львів віджив.. По вулицях ходили німецькі вояки з пробоевих відділів гірських стрільців. Багато говорилося, що до Львова першими ввійшли українські відділи, але мало хто їх бачив. А втім, увага Львова і так скерована була на вул. Лонцького, Бригідки й Замарстинів. Там большевики перед відходом помордували тисячі в'язнів. Тюрми відкриті. Переповнені живими, що шукають своїх близьких. Порозкидувані картотеки, суміш одягів, устаткування і залишків харчів, поламані вікна й двері і страшний сморід палених людських тіл.

Я негайно погнався до Радіокомітету, де застав кількох возних і техніків Яценкова й Гандурського. Радіостанція була нечинна. Большевики, залишаючи Львів, ще заскочили до будинку Радіокомітету і хотіли гранатою здемолювати приміщення, але технік Гандурський, що мав тоді дижур, запустив залізні рулети і граната вибухла на сходах, не спричинивши більшої шкоди. Зате на радіостанції граната кинута крізь вікно, розбила велику катодову лампу. Справа виглядала погано, але ми знайшли вихід. Мені вдалося віднайти інж. Владика, який негайно взявся до роботи в ампліфікаторні. Прийшов теж його брат Станислав, теж інженер-радист. Інженер Корецький, начальний інженер Радіостанції, замінив лампу і пустив на хід генератор. Але електричного струму було так мало, що вистачало тільки для obsługi мікрофонів. Студії мусіли обходитися без світла. В усякому разі Радіостанція діяла і можна було починати радіомовлення. Я пішов до студії і прочитав перший військовий комунікат, на швидку руку перекладений з німецького і передав концерт з платівок, які були в дикторській студії. До Радіокомітету прийшли два німецькі вояки з пропагандивної сотні, що їхала далі на фронт. Коли вони довідалися, що наша станція не діє, були дуже розчаровані й виявляли готовість допомогти при можливим ремонті. Але вони не мали ніяких запасних частин, а ще до того советської продукції. Та їхня допомога нам і не була потрібна, бо ми вже втіли самі пустити станцію в рух. Вони прочитали свої „беріхти“, „зондермельдунги“ і просили нас перекласти все на українську мову та прочитати в радіо. Станція була цілковито в нашому розпорядженні.

За годину ми прочитали перший комунікат і передали нове надзвичайне повідомлення про нові успіхи німців на Сході. Після другої передачі станція мала малу передишку. Я за той час вийшов оглянути місто і пошукати знайомих, які мали приїхати з Кракова. Біля міської Управи я знайшов ред. Івана Вітушин-

ського, якому розказав про стан радіостанції і можливості її використання. Вітушинський завів мене до „Дністра“ при вул. Руській, де містилася головна квартира ОУН і де мав свою канцелярію Ярослав Стецько. Вітушинський представив мене Стецькові і переповів йому мою реляцію про радіостанцію. Стецько доручив написати наказ, яким призначив мене тимчасовим керівником радіостанції. З тим я вернувся до Радіокомітету. В ампліфікаторні я застав Р. Пашківського з якимсь молодим чоловіком, потім я дізнався, що це був Ярослав Старух. Я показав Пашківському Стецькове письмо. Він прочитав і передав Старухові, а Старух прочитав і, не сказавши до мене ні слова, сховав письмо до кишені, а до Пашківського сказав: „Так буде, як я сказав“. І я залишився диктором: До студії прийшов молодий чоловік, що назвав себе Юліаном Савицьким і заявив, що він теж буде диктором. Заповідав передачі дуже патетичним, шкільно-драматичним голосом. Ми чергувалися при мікрофоні. Старух подав нам до відома, що наша станція отримала нову назву: „Перша українська Радіостанція ім. полк. Євгена Коновальця“. І так ми від тепер її оголошували. Ми теж дістали наказ тримати безперерйну службу в студіях для передачі звідомлення з Народніх Зборів, які відбувалися в залах „Просвіти“. Довго не було ніякого звіту і ми за той час передавали музику з платівок. Пізно ввечорі, — в студіях було вже темно — прийшов Старух. Він мав приготований звіт, але не міг його читати, бо було темно. Ми всі були схвильовані. Врешті хтось знайшов свічку. Треба починати. Передача дуже важлива: Акт Відновлення Української Державності і звіт з Народніх Зборів. Хотіли почати з національного гімну. Очевидно, але в бібліотеці гімну не було. І, мабуть, в цілій Галичині не було гімну на платівках. Справу врятував вояк з німецького пропагандивного возу. Він мав гімн награний на м'якій восковій платівці, а наспіваний імовірно хором Божика в Кракові. Цей вояк передав нам гімн, а потім по-німецьки заповів, що перед мікрофоном виступить... заступник Бандери Ярослав Старух. Старух схвилюваний і так, ще більше схвилювався тією несподіваною посадою і почав читати Деклярацію. Читав її поганенько, бо світло ледве блимало, а він ще до того мав невиразну дикцію, — не вимовляв „р“. Після нього я читав звіт з Народніх Зборів, на яких проголошено Тимчасовий Уряд з Ярославом Стецьком на чолі. За годину я знову прочитав Деклярацію і повторив звідомлення. Савицький, що прийшов у міжчасі до студії, читав Деклярацію втретє.

Другого дня ми під час ранкової передачі подали обширне Звідомлення з Народніх Зборів, щераз прочитали Деклярацію і попросили до мікрофону о. Івана Гриньоха, що прочитав Архипастирський Лист Митрополита А. Шептицького і благословення для українського народу й його уряду. Після того ми зачитали послання Митрополита Полікарпа.

Робота в Радіостанції ім. полк. Євгена Коновальця розгорталася. Створено колегію для Останніх вістей, до якої ввійшли ред. Володимир Дзісь, ред. Іван Гладилевич, поет Микола-Матіїв-Мельник, проф. Петро Коструба. Літературний сектор очолив магістер Володислав Ковальчук, який запросив до виступу в радіо поетку Олену Телігу, коли вона була у Львові перед своїм виїздом до Києва. До дикторської студії вернулися Микола Мартинюк і Лена Грещакова. Все заповідалося якнайкраще, але нагло до

Радіокомітету прийшли два гештапівці і почали питати за тими, хто проголошував Деклярацію. Вони взяли мене до автомашини і повезли до приміщення Гештапо при вул. Пелчинській, давніше приміщення НКВД. Там поставили мене лицем до стіни на кілька годин. За якийсь час приїхали дальші „гості“, між ними Савицький, якого взяли з хати, і Старух. Мене знову взяли до машини і повезли до будинку Міської Управи. Там я зустрів на коридорі проф. Василя Сімовича, що власне виходив від посадика міста проф. Полянського. Проф. Сімович, здивований, запитав мене, що я роблю в магістраті, та ще в товаристві гештапо. Я все розказав йому. Тоді проф. Сімович пояснив гештапівцям всю ситуацію і просив звільнити мене. Це допомогло, мене зараз пустили. Я вернувся до радіостудії. Савицький до студії більше не вернувся, його вивезли до концтабору в Авшвіц. Біля мікрофону працювали на зміну Мартинюк, Грещакова і я.

Після арештувань націоналістів управу Радіостанції перейняло цілковито німецьке військо, що головним чином передавало спец. звідомлення з воєнних дій. Але ми мали право і можливість багато ще робити. Знову створено різні сектори. Працював музичний сектор, Євген Козак відновив свій радієвий хор, Микола Колесса відновив симфонічну оркестру в зменшеному складі. Кожного дня ми передавали літературні передачі, але вони стояли на дуже низькому рівні, бо не було матеріалів, виконавців, а головне — досвідченого керівника. Ми читали переважно Шевченка і прочитали за той час чи не цілого „Кобзаря“.

1. серпня 1941 р. Західну Україну включили німці до Генеральної Губернії. Це, очевидно, відбилося на нашій роботі в радіо. Передовсім заборонено всякі літературні передачі, зменшено склад робітників. Відійшли співробітники Останніх вістей. Врешті радіо почало виконувати тільки німецьку роботу. Читали переклади „беріхтів“. Ред. Юра Шрумеляк редагував ранкові передачі для хліборобів, в яких накликав до здачі контингентів. В листопаді я покинув роботу в радіо і перейшов на працю до Літературно-Мистецького Клубу, що тоді творився. Відійшла і Грещакова. Найдовше тримався Микола Мартинюк, але й він перейшов згодом на іншу роботу. Приміщення радіостудії було під постійним доглядом нім. польової жадармерії, що урядувала в дижурці на партері. З Радіостанції ім. полк. Євгена Коновальця не залишилося й сліду. Замість неї діяв німецький „Рундфункзендер Лемберг“. До кінця, тобто до евакуації Львова в липні 1944 р. в Львівським Радіо втрималися тільки дві-чи три особи. За цей короткий період часу через будинок ч. 6 при вул. Баторія пересунулася ціла галерія постатей. Виросли радієві фахівці, особливо в частині радіомовлення, що цілковито опанували радієве ремесло.

Мій спогад про Львівський Радіокомітет це тільки уривок великої картини Львова у воєнний час 1939—1944 рр.

І хоч які це були трагічні дні для Львова, хоч як українці у Львові були переслідувані займаннями, Львів все таки умів отрясти із себе довголітнє чужинецьке сміття, що лягло на його організм і просто за ніч став тим, чим був завжди і чим завжди прагнув бути, українським містом, твердинею української культури і бурхливого українського життя. З положення затурканого, провінційного польського міста, Львів виріс раптом до важливого українського центру, що вмів плянувати і діяти по-державному, не жалюючи ні праці, ні жертв, ні життя для відбудови української державности.

Львівське Радіо, що за Польщі було, безсумніву, одним із найважливіших чинників для ополячення Західної України і надавало згодом польське обличчя нашому містові, за той короткий період часу стало засобом ширення української віри. Це Радіо було яскравим виразником, що Львів був і є український. З тієї львівської Радіостанції пішло 30. червня 1941 р. повідомлення в світ, що український нарід бажає жити своїм власним вільним державним життям. Львівське Радіо стало невід'ємною частиною Львова, українського Львова.

Я завжди ще тужу за вул. Баторія і за будинком ч. 6. Я завжди ще вірю, що вернуся до приміщення нової Радіостанції ім. полк. Євгена Коновальця і щераз братиму участь у проголошенні нового Державного Акту.

І, вибачте, запитання... чи ця мрія здійсниться? Як ви гадаєте?

Г. Лужницький

Княжий город Львів

У 700-ТІ РОКОВИНИ

„І прииде Батий і взя і ізбі і не щадя такожє і град Галич, ініє гради многи, імже ність числа“.

Таке записав літописець під 1240-вим роком. Стара столиця Галицько-Волинської держави, княжий город Галич, почав після того занепадати, а його ролю почала перебирати нова столиця, город князя Лева, Львів.

Не записано в наших літописах точної дати оснування Львова, та є певні дані думати, що 700 років тому, тобто в 1253 році, Львів був уже містом. Коли в 1259 році горів Холм, улюблене місто короля Данила, де й спочивають згідно з його бажанням його тлінні останки, луна була така велика, що її бачили, як записано в літописі, мешканці Львова. Це перша історична згадка про Львів.

Сьогодні, коли минає около 700 років від оснування Львова і 700 років від часу, коли галицький князь Данило коронувався короною, яку прислав йому з Риму папа Інокентій IV, ми, кажучи словами літописця, паче ті ізгої, можемо тільки крізь вікно поглянути на Львів, що завжди був і буде український, в яких би він руках не був і хто над ним не панував би. Хто тільки не володів уже Львовом: татари намагалися змести його з лиця землі, мадьяри пробували мадьяризувати, поляки намагалися впродовж кількох століть усіми засобами польонізувати та присвоїти собі, придумуючи різні казочки в роді тієї, що город князя Лева, Данилового сина, оснував їхній король Казимир Великий, той ніби Казимир, що прийшов на світ пів сотні років після оснування Львова. Германізували Львів австрійці й німці, московщили й московщати москалі, хотіли змінити його українську душу сини Сходу, жиди й вірмени, але Львів, неначе губка, брав від кожного займанця, що йому було потрібне й корисне, одягався в дорогоцінності Сходу, втягав у себе культуру Заходу, і на грані двох світів різних культур, залишився українським. Нікому з окупантів не вдалося завладіти душею українського Львова, чого доказом хоч би те, що після монгольського набігу, мадьярського наїзду, польонізаційного

тиску, в будлі паня Івана XXIII з 20. серпня 1412 р. читаємо, що „найвидатнішим містом“ землі русичів є „Lambunga, alias Lywownen seu Leopole“.

Оснування Львова, який король Данило призначив на резиденцію для свого сина Лева, було зумовлене двома основними причинами: 1. самим географічним положенням і 2. ключевим торговельним вогнищем між Сходом і Заходом Європи, між Балтійським морем і Чорним морем. Львів постав під час монгольських наїздів, тобто тоді, коли король Данило з наказу татарських ханів **мусів бурити** укріплення важніших міст. Львів, силою свого положення, мав крім штучного ще й природне укріплення: мочари, ліси й багна. Але, почерез ту місцевість, на якій став Львів, ішов найкоротший головний торговельний шлях із Заходу Європи на Україну. Силою географічного положення Львів мусів стати осередком торгівлі між Сходом і Заходом Європи, а таким чином згодом одною з основ політики короля Данила. Бо коли за Данилового батька — князя Романа західний вплив рівноважиться із східним, то за Данила вплив Заходу перемагає і завдяки Данилові, тобто його розумній політиці, Українська Держава стає одним із **рівноважників** західно-європейської політики.

Не можна погодитися з думкою деяких істориків, що король Данило оснував Львів для свого сина тільки з торговельних мотивів, так само не можна погодитись з думкою, що оснування Львова було, може, навіть і випадкове, як випадковим було, напр., оснування Холма, бо, як каже літописець, „полюбив Данило те місце лісисте на горі, де відбував лови й подумав, що збудує на цьому місці невеликий городок“. Не мав теж Львів і ролі заборолы, тобто окраїнного міста, бо українська колонізація посувалася в напрямі на Вислу, шляхами від Ряшева на Краків і від Холма на Люблин. Українські оселі на Заході мусіли бути густі й замітні, бо в XVII стол. нераз границі українських земель зазначувано рікою Вислою. Гетьман Іван Виговський підняв був „право старої Руси аж до Висли“, так само гетьман Петро Дорошенко в переговорах із султаном Моххамедом IV домагався границь України від ріки Висли.

Мабуть недалекі будемо від правди, коли скажемо, що як оснування Львова, так і коронація Данила раз на завжди завдала удару польській політиці, якої патроном був польський король Болеслав Хоробрий, щоб українську державу, а з нею й Українську Церкву, відсепарувати від Заходу й від Риму та кинути їх в обійми Сходу. Ця політика, ще з XI стол., продовжується до сьогодні. Поляки ще й досі не позбулися манії післанництва на Сході Європи, вони ще й досі, хоч і надаремно, намагаються переконати світ, що на Польщі кінчається Західна Європа. Все, що далше, дикий, варварський Схід. Одначе, на всякий випадок, до того Сходу перше й останнє право поляки залишають за собою, тому їм так залежить на Львові, цьому ключі до Сходу Європи. Тому теж поляки до сьогодні мріють про Львів, а Москва завжди вважає його „русским“.

Багата є історія нашого Львова, чимало пережив він за 700 років свого існування, багато дечого бачив камінними очима сфінкса-символ цього міста — лев. Бо хоч Галичина стала королівством ще в 1216 р., коли острогонський архієпископ Угорщини на доручення папи Інокентія III. коронував угорського князя Кольмана королем Галичини — камінний лев не вдягнув на свою горду

голову королівської корони, чекаючи, поки надіне її йому правний володар цієї землі, князь Данило. І це сталося 37 років пізніше, 1253 року. Сталося воно, щоправда, не у Львові, тільки в Дорогичині; але воєнні події не дозволили Данилові відсвяткувати коронаційних торжеств у Львові.

Сміливо можна сказати, що оснування Львова в тому часі, коли українська держава у повній силі й славі входить на арену світової політики Західної Європи, має щось із символу в собі та доба, в якій постав Львів, наклала на нього, чи пак залишила в цьому місті якесь специфічне тавро, специфічний характер як будівель, так і гармонійної асиметрії вуличок, на яких впродовж 700 років різними мовами порозумівалися й українці, й італійці, й мадьяри, й волохи, й греки, й вірмени, й поляки, й жиди, й татари, й німці. Такої мозаїки народів Сходу і Заходу, яких гостив у своїх мурах наш Львів, не мав навіть і Київ у часах розквіту та могутності української княжої імперії. Це стане зрозумілим, коли візьмемо до уваги, що Львів постав у висліді далекоїдучих політичних планів короля Данила.

Король Данило, по суті, є другим з черги королем Русь-України, який коронувався короною з Риму, бо першим королем був син київського князя Ізяслава, Ярополк-Петро, якого коронував у Римі папа Григор VII 17 квітня 1075 р. В наслідок одначе трагічних обставин не довелося цьому володареві кермувати державою. І коли рік 1075-ий можемо вважати за початок спроби вивести Україну з орбіти Сходу й узяти чинну участь у політиці Західної Європи — це рівночасно ще один з історичних доказів, що Україна завжди тягнулася до Західної Європи й була її справжнім заборолом, — то рік 1253-ий є вже не спробою, а справжнім політичним актом, силою якого Україна стає основним і головним чинником упорядкування Сходу Європи.

І коли б тому 700 років Західна Європа, чи пак її володарі, бачили так далеко, як далеко сягав політичний зір короля Данила, то історія Європи пішла б зовсім іншими шляхами. Але, на жаль, у тій важкій для історії світу хвилині, було тільки двоє людей, що усвідомлювали собі значення небезпеки монгольського Сходу для Європи: це були папа Інокентій IV і король Данило.

Трьома шляхами йшла політика короля Данила: шляхом зв'язків з Римом, об'єднання з Заходом при допомозі подружніх зв'язків і налагодження з Заходом торговельних взаємин, цієї економічної бази кожної політики.

Ми є іншо їдумки, як ті дослідники, що унію короля Данила з Апостольською Столицею вважають чисто політичним актом. Правда, коли папа Інокентій IV у 1247 році прислав князеві Данилові королівську корону, Данило відмовився від неї, кажучи, за словами літописця, „како могу прияти венець без помощи твоей“. Немає сумніву, що прийняття Данилом корони тоді, коли вся його держава була під монгольською окупацією, рівнялося б загибелі землі української. Але в 1253 р., коли папа Інокентій IV проголосив хрестоносний похід проти татар, Данило прийняв королівську корону. Незалежно від того, що монголи на факт коронації Данила відповіли новим пляндруванням української землі, і не зважаючи на те, що на всі зусилля папи Інокентія IV Захід допоміг проти монголів не дав і Данило мусів поступитись монголам і зірвати з Римом, ми можемо ствердити одне: Україна духово була повністю приготована до унії з Римом і хоч формально, під насил-

лям монголів, договір залишився на папері, фактично ж Україна стала одноціло на боці Апост. Столиці.

Немало до цього причинились й подружні зв'язки Даниловичів з чужоземними панівними родами. Син короля Данила, Лев, який резидував уже у Львові, був одружений з дочкою угорського короля Белі IV, Констанцією, другий син, Роман, одружився з австрійською княгинєю Гертрудою Бабенберг, братаницею останнього герцога Австрії з роду Бабенбергів, Фридриха II. Маючи обіцяну допомогу Угорщини, яка хотіла теж завоювати частину Австрії, після смерті останнього з Бабенбергів король Данило хотів поставити на австрійський престол свого сина Романа. Віпчання князя Романа з Гертрудою відбулося весною 1252 р. в замку Гімберг під Віднем. Але хоч галицькі війська зайняли Шлеськ, добули Опаву і ввійшли під своїм переможним державним знам'ям чорної галки на білому полі на Морави, король Беля IV злякався і не дав помочі проти чеського короля Отокара, якого знову ж австрійські барони закликали на престіл. І найцікавіше, що в цьому бою за престіл одної з найважливіших держав тодішньої середньої Європи, Австрії, брали участь два королівські подружжя-доми, в яких дружини були українцями: українцем був претендент до австрійського престолу син Данила, кн. Роман Данилович, чоловік Гертруди Бабенберзької, а знову ж жінка короля Чехії Отокара II була українка, Кунгутта Ростиславна, дочка чернігівського князя Ростислава Михайловича, згодом регента Чехії і мати чеського короля Вацлава II.

В тій славній, хоч і трагічній добі української історії постав Львів, той третій засіб політики короля Данила, осередок торгівлі між Заходом і Сходом Європи. І не диво, що, може, жадне місто в українській історії, за винятком Києва, не має стільки світлих і величних моментів, які має у своїй 700-літній історії наш Львів. Коли ми тільки кинемо оком на минуле Львова, коли пригадаємо лише дещо з його світлого минулого, то побачимо, що в обороні українства першим ішов до бою завжди Львів. Першим до бою в обороні нашої Церкви, гнобленої Польщею, стало львівське ставропігійське братство ще в 1463 р. У Львові, на старому ринку, під топір ката поклав свою буйну голову в 1578 р. козацький ватажок, силач-велетен, що підкови руками ламав, Іван Підкова, якого увіковічнив Тарас Шевченко у своєму Кобзарі. Гостив у своїх мурах Львів і патріархів Сходу, Царгороду, Антіохії й Єрусалиму, гостив і союзника гетьмана Мазепи шведського короля Карла XII в 1704 р. і тут, у Волоській церкві Успенія Богоматері, в 1633 році висвячувався на київського митрополита один з найбільших митрополитів України — Петро Могила. В тій самій церкві, яку прикрасив величавою вежею Константин Корнякт, грек із Крети, що звався Корето де Кандія, а осів у Львові та й став українським купцем і головою львівського ставропігійського братства, в тій церкві молився молодий юнак Богдан Хмельницький, пізніший гетьман України й творець Козацької Держави. Згодом він двічі облягав збройною силою Львів, у рр. 1648 і 1655. Але, як стверджено сьогодні безспірно, Хмельницький відступив від Львова і взяв окуп від львов'ян тільки тому, щоб не давати міста з його українськими пам'ятками й цінностями на поталу своїм союзникам: в 1648 році татарам і в 1655 р. москалям.

У Львові на владичому престолі на горі св. Юра кермували народом і вели його такі могутні постаті, як Атаназій Шептицький,

Лев III Шептицький і найбільший їх нащадок Андрей граф Шептицький, у Львові боронив св. Юра на чолі збройної шляхти лицар-єпископ Йосиф Шумлянський і тут у Львові, в 1673 р., неначе символічно, в доказ того, що Львів був завжди український, номер з усіх королів Польщі тільки один-одинокий король польський, Михайло Вишневецький, українець на польському троні.

Багата історія нашого Львова, багата не тільки в події історичного значення, але багата і в дрібні епізоди, про які мовчать більшістю покриті пилом хроніки міста Львова. Бо ці дрібні, незначні на вид події, хоч їх і здебільша не нотують хронікарі-літописці, творять по суті цю глибину життя, що ним кермують почування. А саме в почування наш Львів був завжди багатий. Вижив він нераз своє серце, і нераз чином, не тільки словом, закріпив на сторінках своєї історії найвищі людські чесноти, що їх дав людству Христос.

Коли в 1624 р. татарська орда вонем і мечем значила свій кривавий набіг на Галицьку землю, під Мартиновом татарський відділ, втікаючи перед козаками й не маючи можности тягнути за собою ясир, вимордував безборонних бранців, а маленьких дітей кинув на поталу вовкам. Козацькі реєстрові відділи, що натрапили на опустошений татарський обоз, відіслали дітей під охороною до Львова. Заметушилися міські райці, що з дітьми робити? Але вістка, що в міському ратуші сидить кількадесятеро дітей-сиріток, блискавкою понеслась по місті. „Дивний був це вид — пише львівський хронікар — коли на міському ринку старі купці, сидельники і кожемяки навипередки виривали собі з рук дітей і зі сльозами в очах мозолистими, незугарними руками, пригортали до своїх грудей, приймаючи їх за своїх. Плакали чоловіки, плакали жінки, плакали сиротята і навіть райці міські нишком втирали сльози“. Миттю розібрали дітей мешканці Львова. А мусіло закінчитись неfortunно, бо одна, — як завважає хронікар Львова — „товста огрядна купчиха дуже непризвоїто висловилась про одного з наших милостивих райців, що він, мовляв, навмисне не залишив для неї ні одної сирітки. За образу гонору мусіла заплатити кару 6 грошів“.

І щєраз зажив Львів кипучим торговельним життям, коли декретом австрійського цісаря Йосипа II з 1789 р. установлено рік-річно два ярмарки, що відбувалися на площі св. Юра, тому й названі „святоюрські ярмарки“. Перший ярмарок починався 4-го травня і тривав чотири тижні, другий 12-го жовтня і тривав 14 днів. Святоюрські ярмарки мали світову славу, бо до Львова на ці ярмарки приїжджали купці з цілої Західної Європи. На всіх площах Львова будовано бараки для купців із Відня, Берліну, Праги, Дрезна, Медіоляну, Парижа, Мадриду чи Будапешту, які стрічалися з нашими купцями чи виробниками зі Сасова, Отинії, Богородчан, Мізуня та Потилич.

Переживав Львів величні моменти нашого національного підйому в 1848 році „весни народів“, був захистом і прибіжищем нашим братам-наддніпрянцям, що після революції в Росії 1905 р. осіли на Галицькій землі, і став столицею Піємонті України в ХХ стол. І тоді, коли Москва закула українське слово у Східній Україні, воно летіло в світ зі Львова. Львів — місто св. Юра, місто митрополита Андрея, місто Івана Франка, місто Біласа й Данилишина — завжди стояло і стоятиме на сторожі прав України. І камінний лев, якому доручив берегти Львів тому 700 років король

Данило, береже його дотепер і беретьме його й надалі. Не зігнув лев своєї гордої голови перед монголами, не зігнув перед мадярами, поляками, німцями, не покорився москалям. Стоїть він на сторожі Львова, широковідкритими камінними очима вдивляється у далечинь майбутнього і жде. Жде, щоб у блиску сходячого сонця, на тлі голубого українського неба побачити на ратушевій вежі той самий прапор, який бачив 1. листопад 1918 року.

Е. М.

3 нотатника

В ніч з суботи на неділю 8. листопада у Франції помер письменник **Іван Бунін**. Прізвище це не зовсім чуже нашій літературі: Бунін у свій час перекладав Шевченка (м. ін. „Заповіт“). Але не чужий був він також і нашій батьківщині, де довгі періоди проживав у Полтаві й Одесі. Він дуже глибоко відчував чар України, якій присвятив досить сторінок у своїй творчості, особливо в останнім (біографічним) романі „Життя Арсенєва“.

Тут не місце зупинятись детально на творчості й постаті Покійного. Вистарчить нагадати, що Бунін був єдиним представником бувшої російської літератури, відзначеним премією Нобеля (за рік 1933). В зв'язку з тим була надрукована у львівському „Вістнику“ невеличка студія автора цих рядків, в якій дано літературний портрет письменника з особливим наświetленням його стилю й духа творчості. Вистарчить лише з тієї студії нагадати одне припущення.

Іван Бунін належав формально й мовно до бувшої російської літератури. Таким він, очевидно, залишається в очах і чужинців, „росіян“. Але, поминаючи навіть його польське походження (Бувьковський чи Буніковський — точно не пам'ятаю), **неросійський**, і, сказав би я, **анти-московський** характер його літературної творчості кидається в вічі кожному, хто трохи уважніше їй придивиться і вчується в її духа. Ця обставина дуже ускладнила ситуацію Буніна в російській літературі і в російському суспільстві, була причиною багатьох неприємностей і прикрих (обопільних — поміж письменником і суспільством) непорозумінь. Згадати хоча б його „скандальний“ публічний виступ на тему російської літератури в Парижі ще в кінці 20 рр. і зв'язаний з тим виступом том „Спогадів“, що вийшов два роки тому під акомпаніємент мовчання й ніяковости російської критики. В „Спогадах“ Бунін розправляється з російською літературою нещадно.

Та вже перша його книга („Деревня“), яка вийшла десь у 1905-6 рр., викликала була люту „прогресивної“ критики та обвинувачення в „реакційности“ й „дворянстві“. Ці обвинувачення, зрештою, не припинялися і лише Нобелівські лаври стримували противників письменника, який мимо всього — прославив, мовляв, російську літературу.

Оця антимосковськість Буніна, це відштовхування його від „матушки-Росії“, цей чужий „російськості“ дух його творчості — і були, на мою думку, причиною Нобелівських лаврів, яких не зазнали ані всіма визнаваний Лев Толстой, ані протегований „лівою“ Росією (пізніше Советами) Максим Горький.

Це припущення з-перед 20 літ видається тепер майже певним.

Не пригадую собі перекладів творів Буніна у нас за **вийня-**тком перекладеного М. Зеровом одного з його сонетів. Не можна бо поминути, що з Буніна, oprіч досконалого прозаїка, був ще й першорядний поет. При чім, як це не парадоксально звучить, поезія його є так „неокласична“, в українсько-літературнім сенсі цього поняття, що, коли б ішло про „приділення“ поезій Буніна, її можна було б стилістично (ба, й тематично) з повною об'єктивністю віднести саме до київської „школи неокласиків“. Там, поруч Рильського й Зерова, вона знайшла б якби цілком природне своє місце.

Думаю, що цей парадокс пояснюється довголітнім перебуванням Буніна саме на Україні, відчуттям її краєвиду й природи та творчою зачарованістю нею.

Роман Савицький

Богдан П'юрко

Замість некрологу

Із смертю Богдана П'юрка втратила українська музична справа на еміграції одного з найвартісніших працівників. Погляди і методи праці Покійного крили в собі елементи справжньої стихії й ентузіазму і ці прикмети були йому притаманні від ранньої молодості.

Так склалося, що автор цих рядків був „музичним“ товаришем Богдана П'юрка впродовж багато років і мав нагоду безпосередньо обсервувати вияви його музичних змагань і зв'язану з ними тверду, безперервну працю.

Ділянкою, навкола якої кружляли всі думки Б. П'юрка, починаючи від 4—5 гімназійної, була оркестрова музика, а поняття симфонічної, чи оперової оркестри вже від тоді його просто гіпнотизували. Під час студій в Музичному Інституті ім. Лисенка у Львові (кляса В. Барвінського) Б. П'юрко, хоч був добрим учнем фортепіану, — головну увагу присвячував симфонічним концертам і оперовим виставам, що відбувалися у Львові. Бувши 17—18 літнім юнаком, Б. П'юрко „сидів“ у симфонічній літературі так добре, як ніхто з нас, учнів Муз. Інституту і ніщо не могло його здержати від їзди до Львова (постійно жив у Самборі) коли там виконувалися симфонії Бетовена, опери, ораторії, або щось інше.

Згодом, по maturі й абсолюторії в Інституті Лисенка — опинилися ми в Празі, в чеській консерваторії. Там Б. П'юрко вписався на диригентський факультет. Прага в 1927 р. була дуже поважним музичним центром, а для нас, мешканців провінційального міста, по студіях у досить відсталому, порівнюючи, Львові, була вона місцем невичерпних музичних скарбів. Б. П'юрко з першого дня, крім інтенсивних студій в консерваторії, кинувся в крутіз пражського концертного життя, особливо цікавився імпрезами чеської і німецької філармонії й обидвох опер. Проїнятий новітніми струями модерної музики, Б. П'юрко ніколи під час студій не затратував правильного відношення до старих, класичних майстрів і все був їх палким оборонцем перед чеськими студентами — „ультрамоdernістами“. Свої диригентські студії

в консерваторії (кляса проф. Долежіля) використовував Б. П'юрко вповні і з прикметним йому запалом доповнював їх обсервуванням усіх видатних диригентів, що в цьому часі виступали в Празі. Шеф німецької опери Г. В. Штайнберг, українець Малько, Острчіль (шеф чеської опери) і Таліх (головний диригент чеської філармонії) були для нього зразками, які він студіював з непослабною енергією.

Минали роки. Богдан П'юрко покінчив диригентський факультет, не знаходивши для себе в Галичині відповідного варстату праці (до польської оркестри, або опери українцеві було неможливо дістатися). В 1930 р. виїжджає до київської опери на посаду корепетитора-концертмайстра. Нестерпні умовини большевицького режиму не дозволили йому залишитися в Києві більше як один рік і він вертається до краю, стає директором філії Музичного Інституту в Дрогобичі і диригентом місцевого „Бояна“. Цей хор під керуванням Б. П'юрка вибився серед галицьких „Боянів“ на одне з перших місць.

Умовини життя українців в 30-тих роках у Польщі не дозволяли на організацію власної оркестри і тому вміння Б. П'юрка не могло бути в цьому часі вповні використане, так що весь цей час, від 1931 до 1944 для нього, як фахового оркестрового диригента пропав.

Щолиш на еміграції Б. П'юрко пробує реалізувати мрію свого життя і переборовши всякого роду труднощі й перешкоди, спробується змонтувати декілька симфонічних концертів, які в той час були для перетомлених і позбавлених усіх прав українських скитальців неоціненними культурними імпрезами. Тоді — пам'ятаю — Б. П'юрко був теж головним рушієм в організуванні симфонічного Шевченківського концерту в Карльсфельді. Оркестрових матеріалів не було жадних. Б. П'юрко впродовж багато місяців день і ніч інструментував фортепіянові витяги „Заповіту“ Вербицького, інструментував пісні Лисенка й Людкевича до текстів Шевченка, відбув безчисленні проби та не спочив, поки велика імпреза не була ним виконана при співучасті солістів, хорів і симфонічної оркестри.

Одночасно з працею над симфонічними концертами, зродилася у Б. П'юрка під час побуту в Німеччині нова ідея, а саме, ідея організування оперового ансамблю. Маючи до диспозиції українських оперових артистів і нав'язаний контакт з німецькими оркестрантами, він почав терпеливо й послідовно реалізувати це діло, яке всім нам в даних обставинах видавалося неможливим до здійснення. Ідучи фанатично до наміченої мети і переборюючи всі перешкоди й труднощі чужого середовища та повного браку фінансових засобів, Б. П'юрко в порівняльно короткому часі осягає свою ціль. Український Оперовий Ансамбль стає дійсністю і з великим успіхом дає вистави по всіх більших українських таборах, а опісля і для німецького населення. Вистави Оперового Ансамблю в Німеччині, хоч не завжди мали повне оперове технічне устаткування, хоч не завжди відбувалися при повному оркестровому складі і хоч т. зв. „театральні залі“ в таборах взагалі не надавалися до цього рода імпрез — проробили серед маси українських емігрантів величезну роботу і не мало причинилися до пропаганди української культури в Німеччині. Згодом, коли Оперовий Ансамбль придбав більший репертуар, деякі українські студенти мюнхенської музичної академії відбували при ньому

свою диригентську практику (Соневиський, Задорожний). Окремо треба відмітити, що Оперовий Ансамбль ставив, крім стандартних, європейських опер, також оперу-мініатюру „Ноктюрн“ М. Лисенка.

В Америці доля кинула Б. П'юрка до Дітройту, промислового міста, яке не вважається тут музичним центром. Та ця фабрична атмосфера Дітройту не змогла приглушити у Б. П'юрка думок про його музичні пляни в більшому масштабі. Також не покидає він задуму відновити на терені Америки діяльність Оперового Ансамблю. Та поки Б. П'юрко зміг у зовсім нових обставинах розгорнути працю над більшими плянами, організує концерт з колишніми членами Оперового Ансамблю, награв з ними грамофонові платівки, як акомпаніатор і веде педагогічну діяльність. Рівночасно збирає оркестрові матеріали української симфонічної літератури і підготовляє ґрунт під нову велику будівлю, яку вдалося йому зреалізувати аж 4 роки після приїзду до Америки. Маю на думці симфонічний концерт у виконанні дітройтської філармонії під керуванням Б. П'юрка (1. лютого 1953), на якому були виконані тільки українські симфонічні твори (перший того рода концерт в Америці). Ось що пише сам Б. П'юрко до автора цих рядків у листі від 25. березня 1953 у зв'язку з цим концертом: „... це йшло вповні по лінії моїх бажань, щоб нарешті наша громада набрала смаку до інструментальної музики, та перестала бути тільки односторонньо зацікавленою вокальними творами...“ „Справа вимагає енергії і великого вкладу праці. Але оплачується стократно, більш без порівняння, чим всі анемічні національні імпрези з промовами сенаторів...“ „... мусимо говорити до чужинців фактами, а не словами!“ Так писала людина, що все своє уміння, енергію і силу присвятила бажанню промовити до чужинців фактами, які єдині можуть доказати, що (як далі пише) „... ми існуємо, як окрема, гідна уваги, культурна одиниця“.

Симфонічний концерт в Дітройті був першою і на превеликий жаль, останньою імпрезою в цілому ряді концертів, плянованих Б. П'юрком. Вище цитовані слова походять з листа, в якому Б. П'юрко погоджується на мою пропозицію влаштувати симфонічні концерти у Філядельфії й Нью Йорку, а також повідомляє про створення окремого комітету, для влаштування таких концертів у Канаді.

Всі пляни Б. П'юрка знівечила передчасна смерть, яка теж знищила всі наслідки й користі, що мали виникнути з майбутньої його роботи. Та хоч як багато він хотів і міг ще зробити, відійшов з того світу, як людина, яка не змарнувала у своєму житті ні одного дня, яка виконала все, що в даних умовах було можливо виконати, і яка повинна бути світлим прикладом для всіх, хто хоче чесно працювати для мистецтва і батьківщини.

3 театральної залі

Г. Лужницький: Інваліди. П'єса в трьох діях. Український Театр у Філадельфії. Постави В. Шашаровського.

Український Театральний Ансамбль у Філадельфії, що по смерті бл. п. В. Блавацького залишився без мистецького проводу, виставив п'єсу Григора Лужницького „Інваліди“ в постанові одного з членів Ансамблю В. Шашаровського, якого українське громадянство знає, як визначного актора. Постановою цієї п'єси В. Шашарівський показався і добрим режисером, а надто, що „Інваліди“ це чисто психологічна п'єса, яка вимагає особливого підходу.

„Інваліди“, це третя з черги п'єси Г. Лужницького, написана 1935 р. і виставлена вперше в театрі ім. Тобілевича (в Перемишлі відбулася прапрем'єра) того ж року в постанові М. Бенцяля.

Драматичний конфлікт п'єси лежить у зударі фізичного і духового життя людини, тому головна увага звернена тут не на зовнішню акцію, тільки на психічні переживання персонажів, їх почування і бажання. Акція високодраматична, так що глядач з напруженням слідує за розмовами персонажів, бо саме в тих розмовах, в живих і напнятих діалогах, криється вся акція п'єси. А зовнішня акція, тобто певні рухи і дії персонажів є тільки виявом їх психічного стану та актів волі. Варто при тому відзначити, що сценічні персонажі Г. Лужницького дуже відмінні від персонажів інших українських драматичних письменників. От, напр., у цій п'єсі автор уперше виводить на сцену центральну постать духовника-васильянина. Те саме бачимо і в „Зорі над Почаєвом“, а в п'єсах „Ой Морозе“ і „Дума про Нечая“ автор показує постаті з козацького життя, але зовсім інші, як у всій дотеперішній літературі, — тут виступають козак-інтелігенти, які із звичайною шараварщиною не мають нічого спільного.

У всіх своїх п'єсах автор завжди виходить із християнського світогляду і всюди старається підкреслити, а в „Інвалідах“ зокрема, що наше фізичне життя на цьому світі, це тільки передсіннок до іншого життя, вічного, про яке людина так часто забуває. З такого заложення випливає і його ставлення до людей і до людини. Усі люди є добрі, каже одна з його постатей в „Акордах“, навіть у найбільшого злочинця можна дошукатися тієї доброти. Однак бути повною людиною можна тільки через жертву. Повнота життя вимагає від людини жертви чогось чи когось дорогого.

Ця теза проведена послідовно і в „Інвалідах“, а Шашарівський вивів її зовсім виразно й переконливо.

Про акторів, які виступали в п'єсі важко сказати щось, чого б вони вже не чули сотні разів.. І Пінот-Рудакевич в ролі інваліда, і Віра Левицька в ролі його дружини Ліди, і сам В. Шашарівський у ролі васильянина, і Євген Левицький в ролі редактора правильно і влучно розшифрували авторіві інтенції і відтворили дуже живі і переконливі постаті. Дрібні зауваження можна мати хіба до Є. Левицького, що трохи засильно згіротескував постать редактора, а В. Левицька в оперетковім костюмі могла видатися радше оперетковою дамою, аніж у своїй суті моральною і поважною жінкою, якою її подумав автор. Та це справа невеликого значення, коли взяти до уваги, що Віра Левицька знаменито зінтерпретувала постать жінки, яка прагне повноти життя.

Так само всіх зусиль доложила Ю. Шашаровська, щоб вірно й переконливо відтворити образ малого Ромка, але це вже не вина її здібностей, що наш рафінований глядач не дався переконати, що на сцені перед ним не жінка, а справжній десятилітній, чи кілько там, хлопчина.

В епізодичних ролях блискуче вийшли В. Карп'як і зокрема Степова у ролі служниці.

В цілому вистава ця в поставі Шашаровського була з мистецького боку вповні удатна і дала глядачеві справжню приємність. Погано одначе ролю свою відіграла публіка — та, що не прийшла на виставу і не заповнила залі.

І. Алексевич: *Загублений скарб*. Комедія в трьох діях. Режисерія Мирона Чолгана.

Цю п'єсу І. Алексевича виставив окремий, ad hoc зібраний театральний колектив, під проводом бувшого актора Театру-Студії Й. Гірняка — Мирона Чолгана. П'єса була виставлена в кількох містах (Нью Йорк, Ньюарк і Філадельфія) і прийнята була дуже нерівно й неоднаково. Філадельфія прийняла її невдоволено. Звідси вийшли і найгостріші рецензії.

І. Алексевич не вперше виступає із своїми творами на сцені. В Німеччині його комедіоревії, як „Блакитна авантюра“ та „Мамай“ і, здається, ще якась, мали великий успіх. „Загублений скарб“ побудований приблизно за тим самим принципом — комбінації комедійних елементів з ревійними, але тут помітно вже більший ухил в сторону чистої комедії. Можливо, що автор перейде до справжньої комедії, відкинувши ревійовий характер, або до музичної комедії, бо в нього великий нахил до „омузичування“ своїх п'єс.

„Загублений скарб“ — це сатира на таборове життя. Сатира гостра й дотепна але... але сатира має свої вимоги, які автор не зовсім задовільнив. До сатиричного трактування надаються факти і явища загальні і типові, коли мова про громадську сатиру, або окремі індивідуальності, але теж типові і загальні та загально відомі. Для прикладу: коли в кожному таборі повторюються ті самі негативні явища, то це ознака певної суспільної недуги, яку сатирик висміває. Але ця недуга мусить бути типова і загальна. Коли ж сатирик схоплює певні негативи, властиві лише обмеженому колу людей, його сатира не буде всім зрозуміла, а з тим і сприйнятлива. Коли автор узяв під сатиричний обстріл таборову управу в таборі Х, або ще й У, то ця сатира не буде зрозуміла для мешканців інших таборів, в яких таборові управи не мали таких негативних рис, хоч мали інші. Якби автор підхопив якусь рису, спільну всім таборовим управам, то вийшла б загальна і типова негативна риса, яка характеризує все громадянство. І ще якби та сама риса прикметна була кожній управі, яка приходить на зміну попередній, то це був би вияв певної громадської хибі, яку треба і варто за допомогою сатири викоринювати. Постає магістра і редактора таборової газети Капіса в загальному нетипова, навпаки, вона явище відокремлене, хоч і має деякі риси, які можна кваліфікувати, як загальні. Те саме можна сказати і до всіх інших постатей, змальованих автором у цій п'єсі. Безперечно, не можна сказати, що в п'єсі не виявлено певних типів і загальних рис, прикметних людям узагалі, а нашим зокрема, але багато з них сьогодні зовсім неактуальні і неповторні. Іншими словами,

сатира на минуле, якого вже нема в сучасному, перестає бути актуальна. Уявім собі сатирика, що хотів би сьогодні висміювати негативні риси нашого громадянства з-перед 20. років. Така сатира безпредметова. Але коли сатирик висміюватиме негативні перманентні, які повторюються в усіх часах і умовах і людях (наших), то така сатира буде постійно актуальна, хоч би вона взята з минулого. Отже головною слабкістю п'єси є її неактуальність (автор написав її ще в таборі) і нетиповість. Друга слабкість — гумор і комізм. Комедія не може обмежитись до комізму слова і руху, бо це не дає сильних ефектів, це досить дешеві засоби, зате комічні характери і ситуації, є суттю доброї комедії. В п'єсі таких дуже небагато, або й зовсім немає. Коли постаті виконують комічні рухи, напр., скачуть, чи перевертаються, або попліскують себе по заднику, то таким ефектом автор далеко не заїде, це засоби невисокого ґатунку, але коли автор витворить комічні ситуації в поєднанні з комічними характерами, то решта служитиме тільки, як додаток, але разом творитиме справжній комізм і викликуватиме щирий гумор.

Не можна сказати, що „Загублений скарб“ зовсім не відповідає цим вимогам, але вони слабо виявлені.

Та в суті речі для нас не це важне, а те, що автор виявив і цією п'єсою комедійний талант і може творити справжні і добрі комедії. В тому вартість „Загубленого скарбу“, що він показує талановитого комедіюписця, якого справжні комедії може ще не написати, але вони є в авторській потенціальності. Кожний автор має слабші і міцніші твори. Коли попередні ревіокомедії, чи комедіоревії Алексєвича мали більше признання, як „Загублений скарб“, то це не трагедія, це зовсім природне явище, це навіть позитив, бо на помилках можна вчитися.

Ще кілька слів про акторів. Поминаючи Гірняка, який — нечиста сила! — все буде Гірняком, хоч би в якій ролі, всі актори виявилися добре, коли не казати знаменито. Правда, З. Осінчук в ролі референта суспільної опіки, меценаса Невинного грубо перебільшував і вражав певною несприродністю, зате Понеділок був несподіваний, ролю свою відтворив, згідно з задумом автора та інтерпретацією режисера, знаменито. Василик у ролі команданта таборової поліції, бувшого полковника армії УНР, зовсім переконливий, Люба Сай ролю свою відіграла першорядно, але сама постать, яку вона відтворювала, малопереконлива. Герус у ролі Капіса — справжній „варіант“, ніякого закиду, Я. Ілевич, як бабуська кращою і не могла бути. Інші актори, включно з Тольком Трубкою зовсім задовільні.

До Мирона Чолгана, як режисера, можна мати деякі зауваження, а як до голови табору, якого він ролю грав, можна сказати, що він був елегантний.

В цілому — філадельфійська публіка показала гострою і вимагальною — це добрий знак, але при тому трохи несправедливою.

Р.

Найкращий спосіб добре почати кожний день — це, пробудившись, подумати, чи не можна б того дня бодай одній людині зробити якусь приємність.

Ф. Ніцше

Рецензії и огляди

Eugene Lyons: Our Secret Allies. The Peoples of Russia. Duell, Sloane and Pearce, New York, 1953. 376 pag. \$4.50.

Бувають різні русофіли: такі, що люблять російський нарід і його культуру, і такі, що люблять російські балалайки й балети. Ці русофіли належать менш-більш до нормальної породи людей, а їхнє русофілство — це питання їх індивідуального смаку. Наші непорозуміння з ними починаються щойно тоді, коли вони кажуть, що російська окупація, принесена на штиках „доблестного воїнства“, — це також „Лебедине озеро“.

Але бувають і інші русофіли, такі, що люблять російське народовбивство, поневолення, російські погроми й російський кнут. Розуміється, не для себе, але для інших. Це злісні русофіли. Вони знають, що російська окупація — це не балет, але вони люблять її, навіть обороняють її, хоч добре знають, що вони обороняють і свідомо пропагують те, що люблять і обороняють.

До таких злісних русофілів належить Юджін Лайонс, що написав собі книжку, яку ми мусимо обговорити. Його книжка — це євангеліє свідомого, послідовного і злочинного русофілства. Тому привертає до себе нашу увагу.

Треба ще відзначити, що є дві категорії злісних русофілів. Одні почувачуть, що в сучасну хвилину не можна відкрито пропагувати російського імперіялізму, поневолення, народовбивства. На це складається деяке ознайомлення світу з суттю російського імперіялізму. Висока стіна, якою огородив Сталін свою катівню, не була спроможна закрити від очей людства ні страждання поневолених народів, ні звірств московських башибузуків. Цікаві люди, по всьому світі, почали застануватись над причинами нових і нових злочинів у чорному царстві московської большевії і, через студію російської історії, прийшли до переконання, що це, що діється в цьому царстві **тепер**, це, насправді, нічого нового в цьому царстві тьми. Це все вже було, і „залізна заслона“ („вы должны смотреть, — казав цар Борис Годунов своїм кордонникам, — дабы птица не пролетела, заиц не пробег“), і „застенки“ та катівні, і депортації та заслання, і тортури та винищування цілих народів вогнем і мечем. Сучасні ембедівські шарфюрери не показали світові нічого нового. Сотні років тому їхні методи застосовували опричники Івана, сексоти Петра, охранныки Миколів. Геноцид — це стара, істинно-московська спеціальність: Новгород, Полоцьк, Казань, Батурин, Бахчисарай, Ізмаїл, Варшава (Прага) були вирізані впень „доблестним воїнством“ під проводом золотопогонних маршалів, які тепер є героями „соціалістичного“ СССР. Тортури, які стосує тепер МВД до своїх в'язнів, узаконнено в Московщині ще „Судебником“ Івана Грозного. Ні, в Росії червоних царів немає нічого такого, чого не було б уже в Росії білих царів, чого б там не започаткували, не випробували, не застосовували. Ця правда щораз більше проходить у свідомість світу, щораз ширше її викривають, щораз більше про неї говорять. Остаточне викриття перед усім світом злочинної історії Російської імперії ставить на позорище цього світу російський імперіялізм і внеможливує його пропаганду. Деякі злісні русофіли це відчувають і в сучасну хвилину намагаються бути непомітними, не впадати в очі, поводитись майже скромно.

Друга категорія злісних русофілів, це ті, що нічого собі не роблять з ганьби російського імперіялізму. Вони і далше намагаються брехнею, обманом, фальшем, перекрученнями і підтасовуваннями дійсности обороняти свою улюблену російську імперію. З свого русофілства вони роблять собі прибутки, крикливо чваняться своїм русофілством, як своєрідним героїзмом, раз-у-раз вискакують на сцену із своїм русофілством, безсоромно хвастаючись ним, мовляв, ось які вони, не які-небудь прості русофіли, а герої. Власне Юджін Лайонс належить до цієї категорії русофілів.

Немає сумніву, що сама особа шановного автора мусить бути цікава кожному українському читачеві, не тільки тому, що це перший директор Американського Комітету для Визволення Народів Росії (тепер: для визволення від більшевизму) і добре відомий українській громаді доларевий покровитель гуляйщини та всяких „українських“ федералістів. Це він за допомогою ідейного приятеля п. Айзика Дон-Левіна зумів за ніч створити аж шість „українських“ партій і об'єднати їх в „потужний“ „український визвольний рух“ під проводом сумної слави пана генерала Гулая. Особа п. Юджіна Лайонса симпатична нам також тому, що він... наш земляк. Народився 56 років тому в Україні, або на Білорусі (в кожному разі не за „чертой оседлости“) і вже з Америки їздив на Україну і проживав там декілька років. З цих часів, а це були 1928—1934 роки, в нього залишилося одне тверде помічення, а побував він у Києві, Харкові, Одесі, Тифлісі: він говорив вільно з багатьма людьми, але ніхто йому не казав, що хоче „самостійної України“ (322—323 ст.). Просто не було таких та й годі!

Має п. Лайонс за собою юні дні захоплення „великим експериментом“, що проходив на його батьківщині. Це були дні, коли він редагував советський пропагандивний ілюстрований журнал („Soviet Russia Pictorial“ — 1922), коли був помічником директора американського відділу ТАСС (1923—1927). З цього часу походить його книга: Життя і смерть Сакко й Ванцетті (1927). Пізніше поїхав він, як кореспондент „Юнайтед Прес“, до СРСР і був першим закордонним кореспондентом, що удостоївся інтерв'ю самого Сталіна. Повернувся з СРСР до Америки вилікуваний від усякого советофільства, але невилікуваний з „дитячої хвороби“ (якщо можна вжити вислову Леніна) русофільства. На ці часи припадають його книги: „Московська каруселя“ (1935), „Навчальне завдання в Утопії“ (1937), „Сталін — цар усіх Русей“ (1940), „Червона декада“ (1941). До наших днів залишився п. Лайонс полум'яним русофілом, русофілом, що має в собі щось із старозавітного пророка, що його відрізняє від інших русофілів жидівсько-російського походження (напр. редактор „Нового Русского Слова“ — п. М. Е. Вейнбаум), які свою русофільську „ідеалістичну надбудову“ підтримували цілком виразними „економічними рушійними силами“ приватно-особистого характеру.

Наголовок найновішої книги п. Лайонса приводить читачів до помилки. Коли хтось думає, що книга говоритиме про народи „Росії“ як про наших таємних союзників, то він помиляється. У книзі немає мови про народи „Росії“ (татари, башкири, чуваші, черемиси, мордвини, удмурти, комі і т. п.) і немає про народи СРСР, а коли є (українці), то дуже мало. На 376 сторінках говорить майже виключно про російський народ. Перші сторінки книги — це палка полеміка з різними сучасними й минулими „клеветниками“ Росії: Е. Кренкшо, Адольфом де Кюстін, Едгаром Снов й іншими. Дальше починається словослов'я всього, що російське. Тут вам і геніяльність російського народу, і чудова російська інтелігенція, і злочинні чужинці, що вбгали Росію в комуністичні шори (між ними „українець“: Антонов-Овсієнко, 324 ст.) і, очевидно, глибоке невдоволення російських мас з політичного, соціального й економічного устрою СРСР, і завзятий спротив цих мас режимові. Російський імперіалізм, для п. Лайонса, явище цілком розуміле, адже ж кожний „сильний“ і „великий“ нарід має „право“ на експанзію (аргумент Гітлера — наша примітка), а поширюючись на землі інших народів, росіяни нічого не робили такого, чого не робили б інші імперіальні народи. „Паралельні процеси“ експансії проходили по цілому світі і тому кожний, хто бажав би відібрати росіянам завойовані землі, повинен теж віддати Америку індіанам (317 ст.). Національна проблема в СРСР, на думку автора, майже не існує і тому всі „американці, чи британці, які ставлять на Україну, або Словаччину, як передумову спільної боротьби проти СРСР, грають на дудку Кремля“ (322 ст.).

Не маємо охоти, ані змоги переповідати всіх цих дурниць, що їх шановний

автор щедро порозсипував на різних сторінках своєї книги. Бо ж, справді, коли автор поважно каже, що йому (чужинцеві) ніхто в Україні не говорив про „самостійну Україну“ і він з цього робить висновок, що цієї самостійної України ніхто не хоче, то ми не знаємо, чи сміятись з його великої наївності, чи плакати над його нерозумінням найпростіших справ. Ми вже нічого не кажемо про злу волю шановного автора, що він її очевидно виявив таким твердженням. Аджеж роки його побуту на Україні, чи навіть в СССР — це роки процесу СБУ, це масові арешти і розстріли членів СУМ, це роки погрому української науки, літератури, мистецтва, театру, це роки, коли падали самовбивчі постріли українських комуністів, що все таки були теж українськими патріотами, це роки штучного голоду в житниці Європи, що мали кинути на коліна українські селянські маси. І як це не дивно, але ця страшна картина московського народобствиства українського народу, ці диявольські знущання московських окупантів над українськими народними масами не дійшли до свідомості закордонного журналіста, не звернули його уваги на себе. Все, що п. Лайонс запам'ятав з цих страшних часів — це тільки приємні, свободні балачки з людьми в Києві, Харкові, Одесі, Тифлісі і що в них „никакой самостоятельной Украины“, і „вообще ничего особенного.“

А проте, нещасний п. Лайонс не може вже перейти понад українське питання і промовчати його. Німці повчили його, що вони тому програли війну на Сході, що в Києві вивісили свастику, а не український прапор. (стор. 232). На цій самій сторінці, п. Лайонс мусить також писати про УПА і навіть не заперечує того, що вона діє і в сучасну пору, „хоча не в тих розмірах, що про них звикли говорити її представники закордоном“. Так, дехто має про український рух спротиву певні вістки і п. Лайонсові годі їх заперечувати, коли не бажає показати себе необ'єктивним. Проте цілий підхід п. Лайонса до української проблеми зраджує в нього стару реакційну російську школу з відомим „не было, нет і не будет“. Для п. Лайонса, українці, — це тільки одно з племен великого російського народу (316 ст.) і між ними, і великороссами така ж різниця, як між андалузійцями і катальйонцями (вірно!) шкотами і валійцями й англійцями (вірно!) та між баварцями і прусакми. П. Лайонс мабуть не знає, що в межах романської спільноти народів, еспанці й катальйонці — це два окремі народи, дві різні мови, дві різні культури. Про це п. Лайонс міг би переконатись, беручи до руки першу з краю американську енциклопедію. Також не знає п. Лайонс, що шкоти і валійці — це не германці, а кельти, отже не англосакси. Тут є явна ставка на некритичного і незнаючого читача, що начитавшись про всі ці народи і племена, матиме „злість“ до українців за те, що вони не бажають жити мирно зі своїми найближчими кузенами і вигадують якісь „троблі“ зі своїм відмежовуванням від „добрих“ і „геніяльних“ росіян. Бо ж справді, чого властиво ці „хахли“ захотіли, адже ж давати їм самостійність — це рівно, що давати самостійність якимось баскам, вальйонцям, бретонцям, чи-македонцям. Так, дослівно так пише п. Лайонс (стор. 322). Цього не посоромився б навіть г. Пихно, чи г. Шульгін зі старого реакційного „Києвлянина“.

Ю. Лайонс виступив зі своєю книгою як переконаний русофіл. Однак це не є російський народ, що його так палко кохає п. Лайонс. Думаю, що в своїй книзі найбільшої образи п. Лайонс задав російському народові. А задав її п. Лайонс своїм твердженням, що в боротьбі добра із злом, в боротьбі тиранії із свободолюбним світом російські народні маси виберуть зло і тиранію. Це мало б статися тоді, коли вільний світ мав би підтримати боротьбу поневолених народів. Гадаю, що це не тільки образа російського народу, але й ґрунтовно: фальшиве твердження. Російські народні маси цілком певно виберуть свободу, навіть тоді, коли це означатиме знищення російської імперії. Імперію оборонитимуть тільки вельможі, чиновники, гайдуки, опричники, скоморохи і блазні, цієї імперії та її друзі закордоном. Народні маси за ними не підуть,

бо піти за ними означало б даліше жити в злиднях і рабстві. На жаль, вільний світ докотився вже до того, що друзів російської імперії, закордоном, є багато, багато більше, як „служилих людей“ імперії вдома. Під оглядом уміння здобувати цих друзів, у тому ми погоджуємось з п. Лайонсом, російська імперія, біла й червона, була справді геніяльна.

Robert Magidoff: The Kremlin vs. The People. The Story of the Cold Civil War in Stalin's Russia. Doubleday & Company, Inc. Garden City, New York, 1953. 288 pag. \$3.50.

Якщо б ми думали, що в нашій країні є тільки такі „експерти“ російських справ як Ю. Лайонс і тільки такі книжки, як його, ми помилялися б. Ось перед нами книжка американського журналіста російського походження, що двадцять років свого життя провів за „залізною заслоною“, аж поки його не викинули большевики, обвинувачуючи в шпигунстві. Цей журналіст написав тепер книгу, яку назвав „Історією холодної війни в сталінській Росії“ і ми можемо про неї сказати, що це книга, в якій автор використав докраю свій багатющий досвід, широке знання відносин у ССРС та немале ознайомлення з літературою предмету. Книга написана дуже об'єктивно, й автор справді реферує солідно й науково про внутрішній стан у ССРС. Ми навіть дивуємося, що російське походження автора ніяк не вплинуло на науковість і об'єктивність його викладу. Приємно читати цю книгу, дарма, що для нас, вигнанців з-під Советів, немає нічого нового в цій книзі.

Тематика книги п. Магідова широка. Немає, здається, проблеми, якої б він не порушив у своїй книзі. Тут і політика, економіка, і справи цивільні, і військові, і бюрократія, і партія, і релігійні, і національні проблеми, сила і слабкість ССРС. Національні проблеми, яким автор присвятив один розділ з усіх чотирнадцяти, викладені зразково, з великим знанням і ерудицією. Очевидно, про національні проблеми ССРС автор згадує також в інших місцях своєї цікавої книги. Україні присвячено багато місця, між іншими автор наводить цілий переклад вірша Совюри: Любіть Україну (120—121 ст.), що є, до речі, дуже добрим перекладом (пера письменниці Флоренс Рендел Ливсей). Є широка згадка про УПА (стор. 26—27), при чому автор вважає, що УПА існувала ще в 1951 р., а навіть і досі большевики не зуміли її цілком зліквідувати. Дуже симпатично вражає ознайомлення автора з українськими джерелами в англійській мові: „Український Квартальник“, напр., цитується ним досить часто.

Немає сумніву, що книга п. Магідова — це корисна книга. Автор поставив собі завдання дати потрібну інформацію про ССРС своїм землякам. Він її дав у формі, яка заслуговує на признання.

Л. Шан-ський

Лисяк, Олег. За стрілецький звичай. Роман. Вид. Братства кол. вояків 1. УДВізії УНА. Мюнхен, 1953, 8°. 341(+3) ст. \$1.75.

Олег Лисяк належить до того рода авторів, що можуть скоро, легко й цікаво писати, але до свідомої літературної творчості ставляться байдуже і не мають, здається, літературних аспірацій. Про це свідчить і перша його книжка „За стрілецький звичай“. Вона здобула собі велику популярність не так своєю літературною якістю, як радше цікавою для широкого читача військовою тематикою. Чимало заважила в тому й популярність самого автора, бувшого воєнного звітодавця УДВізії та автора багатьох репортажів в українській пресі. Твір його, названий романом, має, безсумніву, свої літературні вальори, які говорять про літературний хист Лисяка, але з літературного боку має поважні хиби й недоліки, які не дозволяють вважати його за повноцінний літературний твір. Ці основні хиби й недоліки походять, певно, від того, що автор писав свій твір не з літературних спонук чи міркувань і не з літературною настановою, тільки з бажання списати дії УДВізії і зберегти їх у пам'яті народу. Для кращого сприймання історії УДВізії автор покористувався літературною формою і засобами, які дали йому можливість вільно оруду-

вати історичним матеріалом. Тому книжка читається легко й цікаво, наче повість. Проте повістю чи романом вона „стрікте сензу“ не є і з обидвома цими родами мистецької прози має небагато спільного, коли брати до уваги конструкцію, композицію та інші технічні й мистецькі елементи цих родів літератури. В популярному розумінні можна її називати і повістю, бо в ній про щось оповідається, але насправді, це белетризована хроніка УДивізії, яку автор веде від самого її початку аж до останніх днів і в хронологічному порядку показує дивізійні дії й події, переплітаючи їх нерідко видуманими сценами, фактами й епізодами. Це досить „модерно“ писати хроніку в літературній формі, бо вона сприйнятлівіша для читача і багато успішніша, коли йде про її особливе призначення, аніж сухе перелічування чи опис історичних фактів, подій, дат і осіб у хроніці. Приємніше читається історію в легкій літературній формі, ніж у строго науковому викладі. До того ж літературна форма дає авторові певну свободу у підході й користуванню історичним матеріалом і не сковує авторської творчої уяви, коли в навісвітлюванні певних фактів, подій, явищ і осіб треба йому вийти поза рямці хронікального трактування. Цю свободу рухів, яку дає літературна форма, автор досить широко використовує і подає гарні картини подій, які відбувалися і які не відбувалися, — останні були йому потрібні для характеристики осіб, чи для відтворення настрою середовища або для виявлення певних думок, міркувань та почувань персонажів. Так само вільно підійшов автор до дієвих осіб, автентичних, як запевняє видавництво, які хоч і взяті з дійсності, але змальовані літературними засобами зовсім вільно, так що вони перестали бути тими автентичними особами, які колись були, але стали літературними постатями, в нашій літературі, ніде правди діти, не дуже частими. Не зважаючи на те, скільки в тих постатях реального, тобто автентичного, і скільки літературного, ці постаті треба розглядати, як літературні типи, які зображують типові риси якоїсь категорії людей. Підкреслюючи їх індивідуальні риси, якими вони вирізняються одні від одних, автор оформив їх у символи, які мають символізувати українського вояка. Того вояка, що свідомо й цілево йшов до чужої армії на вишкіл, а потім на війну, з єдиною думкою й бажанням — бути корисним своїй батьківщині на випадок потреби. Це нічого, що той вояк носив чужу військову форму, під тією формою билося гаряче українське серце і тверда воля служити своїй батьківщині із зброєю в руках. А що така потреба здавалась дуже близькою, до Дивізії затягалися усі, в кого в серці горів живий вогонь любови до поневоленої батьківщини. Сотні й тисячі їх затягалися до чужої в суті речі армії з єдиною метою: навчитися модерного воєнного ремесла і служити Україні. Цим автор підкреслив живі військові традиції серед широких шарів українського народу і певність, що на перший поклик Батьківщини не одна, а сотні дивізії стануть готові прийняти її накази. І йдучи за попередниками, автор, таким чином, продовжує творити військову легенду, міт про українського вояка для чергових поколінь.

Така ідейна настанова привела автора до певної односторонності у змальовуванні дієвих осіб, які вийшли трохи, може, заідеальні. Автор задивлений в ідею твору, може й не помітив, що всі його персонажі наділені самими позитивними рисами, при повній майже відсутності негативних. Так само не показав автор і негативних постатей, хоч би тільки для контрасту. Та, певно, він не мав наміру писати справжньої повісті чи роману, тільки хроніку Дивізії і тому було йому байдуже до письменницьких завдань. Шкода від цього така, що в тих постатях не бачимо повних людей, так сказати б, людей у трьох вимірах, тільки з одного боку, і то з кращого, через що вони, хоч і автентичні, дуже односторонні, отже — схематичні. І так само загальний образ цілості не повний, бо автор не показав многогранності життя, тільки ту його сторінку, яка найбільш відповідала його провідній лінії й ідейній настанові твору.

Ця хиба, побіч чимало інших, не говоривши вже про чисто технічні та композиційні недостаті, є повним запереченням назви твору, як роману. Роман;

це широкє полотно, на якому літературні постаті показані всесторонньо, освітлені з різних боків. Там ми бачимо повну їх характеристику, суцільний образ, який твориться не на обмеженому відтинку, але на тлі цілого життя, або бодай на довшому протязі. А тут, в Лисяковій повісті, маємо до діла з готовими характеристиками, сформованими поза рямцями повісти. В повісті він їх тільки освітлює і різними засобами, які має в диспозиції, дає пізнати такі чи такі їх риси, настрої почування, думки та погляди. Але що всесторонніше він їх освітлював би, то повніший і виразніший вийшов би образ і живішим та повнокровнішим постав би він в уяві читача. Та Лисяк не зумів використати всіх можливостей, не схопив уявою цілості образу, тільки частину, саме ту, яка його з таких чи таких мотивів найбільше цікавила, або яка найбільше відповідала його ідейним заложенням і через те вийшла тільки схема образу, а не його всесторонність і повнота.

Не вважаючи на белетризовану форму Лисякової дивізійної хроніки, отже на її літературні елементи, читач наставлений до неї, як до справжньої хроніки, де вірно розказана вся історія УДивізії і якій можна повністю довіряти. Але чи повість заслуговує на таке довіря? Важко сказати, що ні, але й важко сказати, що так. Що автор подав багато автентичного, тобто історичного матеріялу, це, мабуть, безсумнівне, але ж виразного розмежування між правдою і видумкою нема. Між тим, що відбулося і тим, що тільки могло відбутися, або й зовсім видуманими подіями нема ніякого розграничення. Тому повість за достовірне джерело служити не може, бо читач може часом взяти правдиву подію за видуману і навпаки, видуману за правдиву. Це значить, що твір цей не є і справжньою та вірною хронікою Дивізії. Що ж це в такому випадку? Важко сказати, що щось посереднє між романом чи повістю і хронікою. Може найбільш пасувала б тут назва оповідання, довшого оповідання про Дивізію, бо оповідання такої конструкційної форми, як роман, чи повість не вимагає. Правда, як на оповідання, то воно таки дуже задовге, але тому, що автор мав багато матеріялу, а замало літературного досвіду, то використовував усе, що мав. Не дбаючи про селекцію матеріялу, не відвіяв від зерна полови і тому „оповідання“ розпухло до триста з гачком сторінок, які, як би на те пішло, можна було скоротити на добру третину без найменшої шкоди для цілості. Багатомовність, тобто балакучість автора і воднистість є негативними рисами його повісти. Якби зменшити кількість зайвих балачок, дискусій, та всяких інших деталів, сцен та епізодів, то архітектурна стрункість твору була б виразніша, і автор не губився б раз-пораз в гущі великого матеріялу, а легше паунав би уявою над цілістю.

Та проте книжка має свою безсумнівну літературну вартість, якої легко-важити не можна, одначе вважати її високомистецьким літературним явищем, що стоїть у першій лаві національної літератури, немає ніякої підстави. Таке визначення є нічим іншим, як кадильним димом, яким обкаджують автора різні фахові й принагідні рецензенти. Одні зовсім широко захоплюються твором, оцінюючи не так його мистецьку сторінку, як радше ідейну настанову і патріотизм автора та глибоку симпатію, якою він змалював дивізійників, як українських вояків, а другі — патентовані кадильники, зробили з кадила собі фак і з нормальної людини роблять майже геніяльного письменника, а його твір величезного значення мистецьким явищем.

Накінєць ще кілька слів про мову. Загальною автор вживає галицької літературної мови, переплітуючи її досить часто говірковими чи регіональними фразами і висловами, яких уживають деякі персонажі, нпр. Баліцький, або Бариляк та інші. Баліцький не був би „львовяк“, а Бариляк гуцул, якби вживали літературної мови. Інші постаті вживають здебільша літературної мови з домішкою спеціальних слів з військового, вояцького словника та львівської говірки. До авторової ж мови, яка повинна бути чисто літературною, можна мати поважні застереження. От декілька прикладів: „Він похудає і дещо змарнів“,

зам. **схуд** і **трохи** змарнів; „Вони **підвели** дівчат“, — з цього виходило б, що **хлопці піддурили** дівчат, а вони їх тільки **провели**; „**перейтися**“, зам. „**пройтися**“, — не кажемо „йти на **перехід**, тільки „на **прохід**“; „немов попереджуючи **контрнаступом** атаку“ — жакхливіше по-українськи не можна висловитися! — краще сказати: „**протинаступом** атаку, або **контратакою** наступ, або **врешті противдаром** наступ“; „Здовж обоїх **потягів**“ — якби один **потяг** був він, а другий вона, можна б так сказати, але тут треба сказати „**обидвох** **потягів**“; „**Базилька** **флянгували** дві жіночі **постаті**, **питомого** **вигляду**“ — це „флянгували“ **вояцький** вислів, в літературній мові не вживаний; а „**питомий**“ (або **питимий**) має зовсім інше значення: 1) **рідний**, 2) **питний**; „**гуцул** **фукнув** **через** **ніс**“, замість „**носом**“; „**покоротці**“, зам. „**коротко**“, „**заки**“, зам. „**поки**“, „**вертались** по **порожніх** **вулицях**“ — **зле**, треба „**пустими** **вулицями**“, — **порожню** може бути **бочка**, або **кишеня**, а **вулиця** **буває** „**пуста**“ і по **вулиці** можна **лише** **бігати** (не **бігти**), а **вертатись**, або **йти** тільки **вулицею**; „**коли** **буду** **могла**“, зам. **могти**, „**коби**“, зам. **якби**, або **щоб**, „**прийоми** і **хвати** **карабіном**“ зам. **рухи** **карабіном** чи **гвинтівкою**, „**вже** **дещо** **більш** **гострим** **тоном**“ — тут зовсім добре сказати „**трохи** **гострішим** **тоном**“. Є ще багато інших **огріхів**, включно з **отим** **дивовижним** **новотвором** „**йдеться** **про** **те**“, позбавленим **усякого** **сенсу**, але **вичислювати** їх **треба** **б** **дуже** **довго**. Про **правописні** **помилки** **шкода** **говорити**, їх **стілки**, що **зір** **на** **небі** **в** **погідну** **нічку**. А **хіба** **хтось** **може** **зрахувати** **зорі**? **бром.**

Острове́рха, Михайло: **Гомін** **зда́ле-ка**. Нариси. Нью Йорк 1953, 16°, 127 (+1) стор.

Серед певної кількості більше й менше голосних книжок, які появилися цього року, непомітно майже залишилася невеличка книжечка **нарисів і спогадів М. Острове́рхи „Гомін** **зда́лека“**. Можливо, що немає в нас читача на такі невеличкі розміром ліричні **нарис** і **спогади**, але ця книжечка **рішуче** **варта** **більшої** **уваги**, ніж їй в нас **присвятилося**. В ній **знаходимо** **саму** **глибину** **душі** **автора**, який **говорить** **від** **душі** і **промовляє** **до** **душі**. В **ліричному** **вступі** **автор** **виправдується**, що **він** **не** **є** **неповторний** і **просить** **прийняти** **його** **повторність**, як **приймаємо** **повторність** **власного** **болю** і **туги** **за** **батьківщиною**, проте **ця** **його** **повторність** **залишається** **все** **одно** **неповторною**, бо **скільки** **б** **автор** **її** **не** **повторювався**, **він** **завжди** **виявляє** **щось** **нове** і **неповторне**. Це **не** **гра** **слів**, а **факт**, що в **своїх** **мініатюрах** **М. Острове́рха** **все** **інший**, **він** **виявляє** **свою** **душу** **кожний** **раз** **інакше**, **по-новому**, **свіжо** і **неповторно**, **дарма**, що **може** **здаватися**, **наче** **б** **це** **все** **було** **вже** **раз** **сказане**. **Може** **авторові** **почування** і **були** **вже** **нераз** **виявлені** **такими** **ж** **засобами**, але **ж** **ті** **самі** **почування** **можна** і **десять** **разів**

виявляти і **кожний** **раз** **інакше**, **глухіше** або **голосніше**, **виразніше** або **ж** **здержливіше**, **залежно** **від** **кожночасного** **душевного** **стану**.

Цим **разом** **авторові** **почування** **виринаються** **з** **душі** **в** **тонах** і **барвах**, і **промовляють** **до** **душі** **тонами** і **барвами**. **Вони** **музичні** і **барвисті**, як **сама** **музика** і **малярство**. **Так** **промовляти** **може** **тільки** **справжній** **поет**. І **Острове́рха** **поет**. **Не** **письменник** **прозаїк**, **тільки** **поет**, **хоч** і **пише** **він** **ці** **нарис** і **спогади** **не** **віршем** а **прозою**. **Навіть** **у** **тих** **найпрозовіших** **із** **нарисів**, **він** **все** **такий** **поет**, **скільки** **б** і **не** **намагався** **бути** **спокійним** **оповідачем** **про** **звичайні** **прозаїчні** **події** і **факти**.

В **збіро́чці** **три** **цикли**: **нарис**, **спогади** і **т. зв.** **фрески**. **Темою** **їх** — **минуле**. **Минуле** **особисте**, **минуле** **України** і **минуле** **мистецьке**. **Автор** **згадує** **давніші** **т. зн.** **молоді** **літа**, **родинний** **дім**, **рідні** **сторони**, **стрілецьку** **славу**, **воєнні** **роки** **на** **рідній** **землі** **та** **часи** **перебування** **в** **Італії** і **захоплення** **мистецтвом**. **Для** **любителя** **епіки** **тут** **нема** **що** **читати**, **але** **хто** **любить** **поезію**, **музику** і **малярство**, **той** **матиме** **правдиву** **насолоду**. **Бо** **ж** **навіть** **там**, **де** **автор** **оповідає** **про** **зовсім** **буденні** **реалістичні** **речі** — **повно** **барви** і **тонів**, **музики** і **малярства** і **поезії**.

Б. Р.

Дмитро Чуб. Це трапилось в Австралії. (З австралійських вражень і пригод). Українське видавництво, Сідней 1953, 8°, 64 ст.

З далекої Австралії, де поселилося чимало української еміграції по другій світовій війні, прийшли до нас дві книжечки, споріднені тематикою із збіркою Р. Завадовича — з життя природи, тільки не української, але австралійської. Це збірки Д. Чуба п. н. „Це трапилось в Австралії“ і „На гадючому острові“. Останнє оповідання ввійшло до попередньої збірки і творить з ними одну цілість.

Автор оповідає в ній про свої та своїх друзів і знайомих пригоди з австралійською природою. Ось цікаве й трохи смішне оповідання про австралійські корови, які не люблять людей, а бояться собак і їздців, далі дуже цікаве оповідання про авторові і його юного друга Василя пригоди з гадюками, ящірками і кенгуру, — це оповідання вийшло окремою книжечкою, — та найцікавіше, але й „найстрашніше“ оповідання про авторового знайомого Петра і його пригоду з давуном і ще декілька інших з життя українських поселенців в Австралії.

Книжечка дуже цікава, не тільки для дітей, але й для старших. Автор має особливий наративний хист — оповідає спокійно і свobodно, вміє зацікавити читача, а часом і повеселити. Книжечка читається з особливою цікавістю. Оповідання написані гарною і чистою українською літературною мовою, без усяких поетичних прикрас і, назагал, без мовних і правописних огріхів, яких по наших книжках так багато. Це цікава лектура для дітей старшого віку.

Завадович, Роман. Сойка шукарка і інші оповідання з природи для дітей і молоді. Б-ка для молоді під редакцією Ю. Сірого. Нью Йорк 1953, 212×170, 53(+2) ст. Ціна 1.00.

Українські діти вже неодну мали нагоду читати гарні вірші й оповідання, які для них постійно пише Роман Завадович, а оце він написав цілу книжечку оповідань з української природи, в якій знайомить дітей, що У-

країни ніколи не бачили й не знають, з українською природою: з тими горобчиками, яких на нашій землі так багато, з зайчиками, гавами та іншими пташками. В збірці є дев'ять оповідань, в яких, крім першого „Моя обітниця“, „героями“ є звірята і пташки, як ось сойка, горобчики, гави, куна, кіт тощо. Оповідання гарні й цікаві, написані гарною, хоч, може, як для дітей, занадто часто образною мовою, якої діти легко не розуміють і її поетичності не відчують. Це не значить, що твори для дітей мають бути позбавлені поетичності й образності, але не в такій ще формі, бо діти їх зовсім не сприймають, слідкуючи тільки за акцією і постатями, які автор змальовує. От нпр. вже в першому оповіданні „Моя обітниця“ автор розщедрився на поетичні образи, яких дитяча уява не сприймає: „Я залюбки перебував серед природи, любивався синявою далечини, рум'янцями вечірнього неба, а навіть зловісним клекотом бурі, що сердито кліпала блискавками і шпурляла об землю перунами. Все це вимагає коментарів і пояснень, бо звичайна дитина не зрозуміє, що таке рум'янець вечірнього неба, або як це природа кліпає блискавками і т. п. А діти, як і зрештою старші, не люблять переривати собі читання і щохвилини допитуватися, що це значить. Та й не завжди батьки зуміють це задовільно пояснити, отже краще, мабуть, писати простіше, прозовіше, щоб не справляти дітям труднощів в перцепції творів.

В загальному оповідання цікаві й симпатичні, з відповідним педагогічним і патріотичним наставленням. Полюбивши українську природу в літературних творах, які їм даємо читати, діти навчатися якоюсь мірою любити й Україну, а це й повинно бути цілком авторів дитячої літератури, бо що може бути для нас отут важніше, як не те, щоб зберегти дітей для свого народу, бодай настільки, щоб у їх душах закорінити почуття любови до рідної землі. Літературні твори — це найкращий засіб до цього, бо — коли добре написані — діють непомітно, але певно. Зрозуміло, що дитяча література повинна мати і загально-вихов-

не завдання — прищеплювати дітям добрі й гарні риси, формувати характер і т. п. Це завдання автор виконує в цій збірці добре, він старається вщепити дітям любов до природи, а це убагородиное душу дитини.

В деяких випадках однаке можна й не погоджуватись з автором. Навряд чи це педагогічно показувати, як от у першому оповіданні „Моя обітниця“, чи оповідати, як дитина намагається для заспокоєння своїх прагнень щось украсти. А це й робить „герой“ цього оповідання — краде в батька порох до рушниці. Така сцена не повинна знаходитись у дитячій літературі, тимбільше, що хлопчина свідомий того, що робить зле;... і з тими скарбами хильцем висунувся з кімнати. Як злодій! Мушу признатись, що на серці було мені якось пісно...“

І стільки, але вчинку цього автор ніяк не осудив, значить, похвалює його, чи як?

Щодо мовної сторінки, то можна мати чимало зауважень: що значить „як кожний приписовий дідусь“? Це польонізм — *przypisowy*, треба „звичайний“, „коли наглядять зайця“, — краще углядять, бо наглядати, це пильнувати; „поздоровшала“ — треба „видужала“, „страшили надію“, — треба втратили надію, і т. п. Правописних помилок теж чимало, але нема місця їх вичислювати.

Автори чи редактори повинні пильнувати, щоб дитячі книжки були під кожним оглядом без догани, навіть з правописного боку, бо діти привикають до того, що бачуть у книжках.

Б. Р.

Бібліографія

Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. Том 161. Збірник Філологічної Секції т. 24. Нью Йорк—Париж, 1953, 3°, 204(+3) ст.

Володимир Винниченко. (Статті й матеріали). УВАН у США. Комісія для охорони і збереження літературної та мистецької спадщини В. К. Винниченка. Нью Йорк, 1953, 8°, 70(+2) ст.

The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the US. Vol. III. No. 1(7), Spring-Summer [New York] 1953, 8°, 485-604 pages.

Липа Юрій. Розподіл Росії з 28 схемами і 1 мапою в тексті. Друге справлене видання. „Howerla Bookstore“, 1954, 8°, 116(+11) ст.

Кіркконелл, В. Канадійське місцеве назовництво й культурні наверствування в Канаді. УВАН, Серія: Назовництво, за редакцією Яр. Б. Рудницького ч. 7. Вінніпер, 1954, 8°, 16 ст. [в англ. мові].

Українські перекази. Зібрав М. В. Видання Шкільної Ради УКК, Накладом Арка, 48 Е. 7-ма вул. [Нью Йорк] 1953, 8°, 32(+2) ст.

Барагура, Володимир. Меч і книга.

Історичні оповідання для дітей і молоді. Вид. „Ешван-Зілля й „На Варті“, Торонто, 1954, 8°, 70(+1) ст.

Манило, Іван. Байкар. Книга для всіх і для нікого. Нью Йорк—Вінніпер, 1953, 8°, 104 ст.

Каталог книгарні Говерля. [Нью Йорк] 1954, 8°. 32 ст.

Жабко-Потапович, Л. Христове світло в Україні. Історія українського євангельського - баптистського руху. Книга перша. Видання Укр. Єванг.-Бапт. Братства. Вінніпер—Честер 1952, 8°, 173 ст.

Ромен, Левко. Передгрім'я. Поезії. Накладом прихильників Автора. Філадельфія 1953, 8°, 63(+1) ст.

Рільке, Р. М., Гофмансталь, Г. фон, Давтендай, М. Вибір поезій. Переклад М. Ореста. Авгсбург, 1953, м. 8°. 95(+1) ст.

Календар „Провидіння“, Союзу Українців Католиків в Америці на рік Божий 1954. В-во „Америка“, Філадельфія 1954, 8°, 158. ст.

Славутич, Яр: Донька без імени. Поема. В-во „Перемога“, Буенос Айрес 1952, 160×115, 22(+1) ст.

ЩЕ ПРИЙМАЄМО ПЕРЕДПЛАТУ НА ЛЮКСУСОВИЙ

Літературно-мистецький збірник

Л Ї В І В

який буде вічною пам'яткою для кожного українця. В збірнику будуть поміщені поетичні й прозові твори українських поетів та письменників, статті на літературні й мистецькі теми, історичні розвідки, спогади про Львів та зі Львова тощо.

Збірник матиме 8 аркушів друку альбомного формату та 1—2 аркушів ілюстрацій, елегантний папір, ініціали, заставки, полотняна оправа з золотими відтисками тощо.

ЦІНА В ПЕРЕДПЛАТІ \$5.00.

Книгарська ціна \$9.00 (по появі книжки).

Єдина нагода придбати собі дешево цю пам'яткову книгу — це вислати передплату \$5.00 поки книга появиться в продажі.

Не відкладайте на завтра, вишліть передплату ще сьогодні. Гроші можна слати моніордером, чеком і готівкою в листі на адресу видавництва:

“KYIW”, 838 N. 7th St., Philadelphia 23, Pa.

РЕДАКЦІЯ

ЗНАМЕНИТА ЛЕКТУРА ДЛЯ МОЛОДІ І СТАРШИХ

це незвичайно цікава повість

Р. РАЙДЕРА ГАГГАРДА

ДОЧКА МОНТЕЗУМИ

з часів завоювання Мехіка еспанцями. Повість основана на історичних подіях і змальовує геройську боротьбу азтеків з еспанськими завойовниками. Повість читається з запертим віддихом від початку до самого кінця. Безприкладний вияв любови, героїзму й самопосягати азтеків в обороні своєї країни й народу.

Прочитайте цю знамениту повість і переконаєтесь, що подібної їй Ви ще не читали.

Замовляйте в нашому Видавництві:

Ціна: I. частина\$1.50

II. частина (в друку) 1.50

Замовляти на адресу:

"KYIW", 838 N. 7th St., Philadelphia, 23, Pa.

Хто ще не має

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА

в трьох томах

**може її замовляти в нашому
видавництві:**

Ціни такі:

в півполотняній оправі...\$45.40
в полотняній оправі.... 48.00
в штучній шкірі..... 49.50
в пішкірянній оправі.... 51.00
в правдивій шкірі..... 63.00

**Даємо за готівку і на догідні
сплати. Замовляйте особисто,**

або телефоном WA 2-1699

**"KYIW" — 838 N. 7th St.
Philadelphia 23, Pa.**
